УТВЪРДИЛ:
ИВАН СЪЛОВ
ОБЛАСТЕН УПРАВИТЕЛ
НА ОБЛАСТ ВРАЦА

ОБЛАСТНА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЛАСТ ВРАЦА ЗА ПЕРИОДА 2021-2027 г.

Документът е изготвен с участието на Междуведомствена работна група, сформирана със Заповед № РД-18-К30/27.10.2021 г. на Областния управител на област Враца.

Областната стратегията за развитие на туризма в област Враца 2021-2027 е утвърдена от Областния управител на област Враца след одобрение от членовете на Областния съвет по туризъм и Областния съвет за развитие.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ 4

II. ПРОФИЛ НА ОБЛАСТ ВРАЦА 6

II.1. Географско положение 6

II.2. Обща характеристика на територията 7

II.3. Териториално развитие и селищна мрежа 7

II.4. Демографски и икономически профил 8

III. ПРЕДПОСТАВКИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ИНТЕГРИРАН И УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В ОБЛАСТ ВРАЦА 13

III.1. СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ 13

III.1.1 Туристическа инфраструктура, природни ресурси и културно наследство 13

III.1.2 Културни институции 30

III.2. ТУРИЗЪМ С ПОТЕНЦИАЛ 36

III.2.1 Екотуризъм – велосипеден, селски туризъм, приключенски туризъм и др. 36

III.2.2 Винен и кулинарен туризъм 39

III.2.3 Религиозен (поклоннически) туризъм 40

III.2.4 Лов, фотолов, риболов, наблюдения на птици и животни 43

III.2.5 Събитиен туризъм: Редовни събития и празници 44

III.2.6 Ски туризъм 47

IV. SWOT АНАЛИЗ 47

V. МАТРИЦА НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ 49

ВИЗИЯ 49

МИСИЯ 49

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: СЪЗДАВАНЕ НА УСЛОВИЯ ЗА ПОДДЪРЖАНЕ НА БЛАГОПРИЯТНА ОКОЛНА И БИЗНЕС СРЕДА ЗА РАЗВИТИЕ НА УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ 49

ПРИОРИТЕТ 1.1. Провеждане на политики за подобряване на околната и бизнес средата в туристическия сектор 49

ПРИОРИТЕТ 1.2. Подобряване на взаимодействието между институциите и организациите на областно и общинско ниво (държавен и частен сектор), отговорни за развитието на туризма 52

ПРИОРИТЕТ 1.3. Развитие на трансграничните и взаимоотношенията на международно ниво 52

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: РАЗВИТИЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБЕН ТУРИСТИЧЕСКИ СЕКТОР 53

ПРИОРИТЕТ 2.1. Подкрепа за подобряване на фирмените ресурси (човешки, финансови, информационни и материални) за развитието на интегриран и устойчив туризъм в област Враца 53

ПРИОРИТЕТ 2.2. Подобряване на сътрудничеството между фирмите в туристическия сектор, както и с образователните институции в областта 53

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ОБЛАСТ ВРАЦА КАТО ТЪРСЕНА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ 54

ПРИОРИТЕТ 3.1. Поглед към наличните ресурси и развитието им в туристически продукти и услуги за специализиран и комплексен туризъм, и чрез възможностите на Интегрираните териториални инвестиции (ИТИ) 54

ПРИОРИТЕТ 3.2. Оползотворяване на възможностите за развитие на разнообразни форми на туризъм 55

ПРИОРИТЕТ 3.3. Подобряване на промотирането на дестинацията 55

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ РАЙОНИ, В КОИТО ПОПАДА ОБЛАСТ ВРАЦА, КАТО РАЗПОЗНАВАЕМА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ 56

ПРИОРИТЕТ 4.1. Подобряване на условията за устойчиво развитие на Дунавски туристически район и Район Стара планина 56

VI. КООРДИНАЦИЯ, МОНИТОРИНГ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА 57

VII. ПРИЛОЖЕНИЕ 57

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Областната стратегия за развитие на туризма в област Враца за периода 2021-2027 г. (ОСРТ) е изготвена на основание чл. 10, т. 1 от Закона за туризма и в съответствие с основните нормативни и стратегически документи на национално, регионално и областно ниво, пряко или косвено свързани с развитието на туризма в областта, в това число:

- ✓ Национална стратегия за регионално развитие;
- ✓ Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г.;
- ✓ Концепция за туристическо райониране на България на основание чл. 16, ал. 1 от Закона за туризма (ЗТ), утвърдена със Заповед №Т-РД-16-103/11.03.2015г. от министъра на туризма;
- ✓ Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012 – 2030 г.);
- ✓ Актуализацията на Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013 - 2025 г.;
- ✓ Стратегия на ЕС за Дунавски регион;
- ✓ Новата политика на ЕС :Регионално развитие и сближаване след 2020;
- ✓ Предвижданията в ИТСР на Северозападен регион, както и в ПИРО на общините от областта.

Документът има за цел да постави основата на стратегическото планиране в сферата на устойчивото развитие и управление на туристическия потенциал за периода 2021–2027 г.

Стратегията е разработена, ползвайки се от експертизата и в тясно сътрудничество с широк кръг заинтересовани страни, в т.ч. регионални звена на държавни институции, 10-те общини в областта, национално представени синдикални и работодателски организации, НПО. За целта от общините от областта е събрана информация, необходима за анализ на съществуващите условия за развитие на туризма и оценка на туристическия потенциал в област Враца. На основата на предоставените данни, информация от НСИ, ИПИ и друга официална информация, от страна на Областна администрация Враца е изготвен проект на ситуационен анализ, който е съгласуван с широк кръг заинтересовани страни.

Също така, организационно-техническата дейност на процеса на работа е осъществена от Областна администрация – Враца. Организирана е координация между участниците и събиране на необходимата информация. Изготвен е проект на ситуационен анализ и е разработено предложение за матрица на стратегическия документ (визия, мисия, стратегически цели, приоритети и дейности), организирано е консултирането с институциите, организациите и заинтересованите страни. Обобщени са предложенията от участниците в планирането и е оформен окончателния вид на документа.

Със Заповед № РД-18-К-30/27.10.2021 г. на Областния управител е сформирана Междуведомствената работна група, включваща представители на Областна администрация – Враца, общините, неправителствени и работодателски организации, синдикати, РИОСВ – Враца, РУО – Враца, ДПП „Врачански Балкан“, РИМ – Враца, РЕКИЦ – Враца. Членовете на работната

група, съобразно своите експертиза, компетенции и опит и опирайки се на изготвения ситуационен анализ, работиха по матрицата на стратегическата част на документа.

От страна на РИОСВ – Враца, с писмо, вх. № 0600-1-(35)/15.12.2021 г., до Областния управител на област Враца е отчетено, че при реализация на Стратегията няма вероятност от отрицателно въздействие върху защитените зони. В тази връзка, на основание чл.2, ал. 2 от *Наредбата за условията и реда за извършване на оценка за съвместимостта на планове, програми, проекти и инвестиционни предложения с предмета и целите на опазване на защитените зони (Наредбата за ОС)*, преценката на РИОСВ – Враца е, че не е необходимо провеждане на процедура по реда на Глава втора от Наредбата за ОС.

Стратегическият документ формулира цялостна интегрирана визия за туристическото развитие на областта, както и стратегическите цели и основните приоритети, които ще се изпълняват с участието на заинтересовани партньори, следвайки общите приоритети на развитието на област Враца, определени в действащите и новите стратегически документи на местно, регионално и национално ниво.

Посредством заложените дейности, мерки и инициативи Стратегията се стреми към постигане на баланс между икономическите, екологичните и социо-културните аспекти на туристическото развитие чрез оптимално използване на природните дадености, културното наследство, ценностите и местната идентичност и принос към преодоляване на бедността и безработицата чрез дългосрочни икономически операции с ползи за всички заинтересовани страни.

В стратегическия документ е обърнато внимание и на отражението на глобалната пандемия от COVID 19. Наред с милионите заболели и отнети човешки животи, пандемията причини огромни поражения в стопанския живот на почти всички страни в света, включително и в туристическата индустрия, където последиците са значителни и трудни за преодоляване.

Туристическият сектор се нарежда сред отраслите, които са най-силно засегнати от пандемията.

Месеци наред след обявяването на пандемията от COVID 19, туризмът почти не функционираше, като всяка държава действаше по собствено усмотрение и според институционалните си възможности относно прилагането на противоепидемични мерки – „твърди“ или „меки“, изисквания за PCR тестове от пътуващите през граници и т.н.

Стратегията има характер на отворен и гъвкав документ, който подлежи на актуализиране, допълване и усъвършенстване в зависимост от потребностите за развитие в сферата на туризма и в съответствие с променящите се условия, нормативна база и икономическа среда.

Използвани източници:

НСИ

https://ime.bg/

https://www.regionalprofiles.bg/

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ГЛОБАЛНА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID19, ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ ПРИ БАН

https://2020.blackseatourismforum.com/

http://zonavratsa.blogspot.com/2013/08/proba.html,

https://bulgariatravel.org/

https://www.tourism.government.bg/

https://www.tourism.government.bg/sites/tourism.government.bg/files/documents/2021-05/rezyume_dulgosrochno.pdf

https://vr-balkan.net/

https://www.eufunds.bg/bg/oprd/node/4554

II. ПРОФИЛ НА ОБЛАСТ ВРАЦА

II.1. ГЕОГРАФСКО ПОЛОЖЕНИЕ

Област Враца е разположена в северозападната част на Република България. На север област Враца има граница с окръг Долж, Румъния по течението на река Дунав, която е и държавна граница между Република България и Република Румъния. На запад областта граничи с област Монтана, на юг - със София област, а на изток - с областите Ловеч и Плевен.

Област Враца

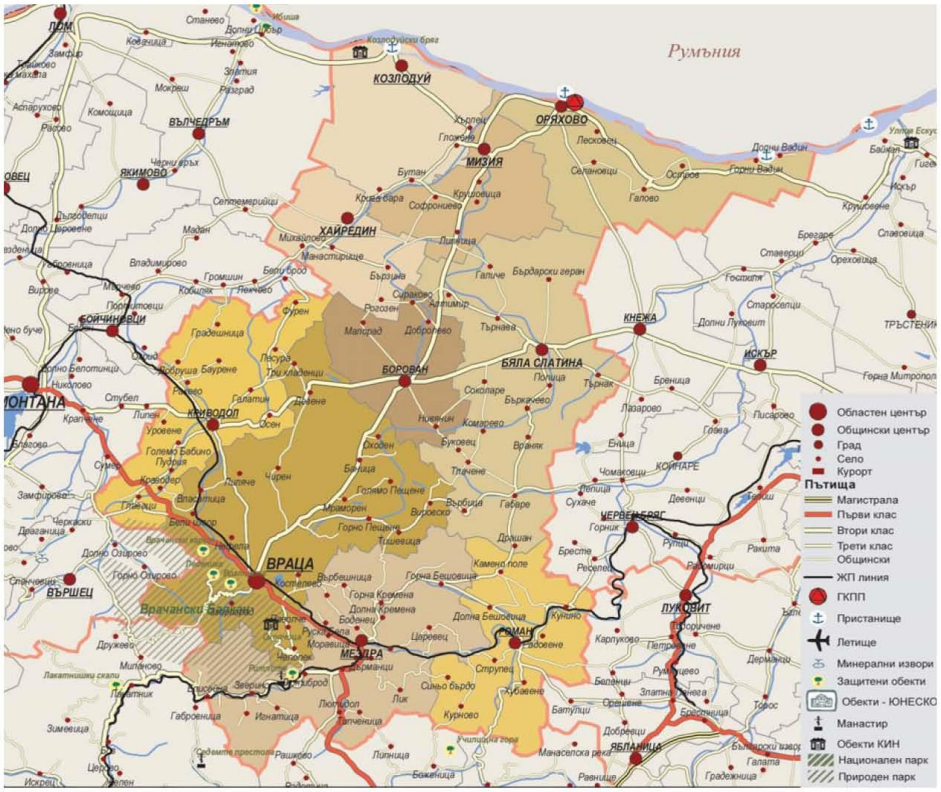

II.2. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТЕРИТОРИЯТА

Област Враца (район от ниво NUTS 3) е част от Северозападен район (ниво NUTS 2), включващ областите Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен. Територията на област Враца заема 3619.7 км^2 в или 1/26 част от територията на България. В днешните си предели област Враца е създадена с Указ № 1 от 05.01.1999 г. на Президента на Република България. В нейните административни граници попадат десет общини: Борован, Бяла Слатина, Враца, Мездра, Мизия, Козлодуй, Криводол, Оряхово, Роман и Хайредин. През територията на област Враца минават международни транспортни коридори: номер IV – път Е 79 и номер VII – река Дунав.

Релефът е сравнително разнообразен – от равнинен по поречието на река Дунав, хълмист с преобладаваща надморска височина 150-300 м. в посока север и на юг – планински, включващ Врачанската планина.

Релефът е прорязан от редица напречни и надлъжни речни долини, образуващи сложно устроена долинна мрежа. През територията на областта преминават реките – Искър, Ботуня, Лева, Огоста, Скът и др.

В климатично отношение областта попада в умерено-континенталната подобласт от европейско-континенталната климатична област. Средната годишна сума на валежите за района на областта варира от 550-650 мм. Сравнително най-много валежи падат през пролетта и лятото, съответно 230-240 мм. и 250-260 мм. Дните със снежна покривка са около 60-65, а дебелината й се движи от 30 до 70 см. Годишните температури варират от 20,5°С през зимата до 38-40°С през лятото. Средната годишна температура на въздуха е около 10,5-11°С. Температурните условия за района на област Враца се характеризират със сравнително бързо затопляне през месец април. По принцип най-високи температури са отбелязани през периода юли – август. Средно-месечната относителна влажност на въздуха е около 70-75%. Типично за Дунавската равнина са температурните инверсии през преходните сезони и сланите.

Земеделските земи заемат площ от 2,717 милиона декара, а горските територии - 570 993 декара.

II.3. ТЕРИТОРИАЛНО РАЗВИТИЕ И СЕЛИЩНА МРЕЖА

В област Враца има общо 123 населени места, разположени в 10 общини, с различни демографски и икономически характеристики. На територията на областта има 8 града, които са и общински центрове. Преобладаваща част от общините в областта отговорят на критериите за селски общини.

С изключение на Враца, Мездра, Козлодуй и Бяла Слатина, общините от област Враца се отнасят към категорията малки и много малки общини. Периферно положение имат 4 от общо 10 общини.

Според категоризацията на центровете в България, заложена в НКПР, системата от полюси на растежа в областта се представя от следните йерархични нива:

3-то ниво - средни градове, центрове с регионално значение. За територията на област Враца е определен град Враца.

4-то ниво - малки градове с микрорегионално значение за територията на групи Общини. За област Враца това са Бяла Слатина, Козлодуй, Мездра, Оряхово.

5-то ниво - много малки градове и села, центрове на общини. За територията на област Враца са определени Борован, Криводол, Мизия, Роман, Хайредин.

Основната ос на урбанизационно развитие в област Враца е ориентирана по трасето на трансевропейския транспортен коридор № 4 – Видин – Монтана – Враца – Мездра – София.

Второстепенна ос на развитие се формира по направлението Козлодуй – Враца.

II.4. ДЕМОГРАФСКИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОФИЛ

По отношение на демографските процеси и икономическото развитие могат да бъдат очертани следните негативни тенденции: ниска гъстота на населението, задълбочаване на диспропорциите в териториалното разпределение на населението и процесите на обезлюдяването на определени райони и населени места, ясно изразена тенденция към намаляване на населението, отрицателен естествен прираст и значително застаряване, интензивна емиграция предимно на млади хора и семейства в активна репродуктивна и трудоспособна възраст.

Данните показват влошена демографска картина като цяло и особено в селата, което е и най-сериозният проблем в бъдещото развитие на област Враца.

В резултат на демографските и емиграционните процеси в края на 2020 г. изчисленото постоянно население на област Враца е 157 637 души или 2,3% от населението на страната. В сравнение с предходната година то намалява с 1 833 души, или с 1,1%. Мъжете в област Враца са 77 196 (49.0%), а жените – 80 441 (51.0%), или на 1 000 мъже се падат 1 042 жени. Към 31.12.2020 г. в градовете живеят 92 639 души, а в селата е 64 998 души, което показва, че **Враца е сред областите със сравнително нисък дял на градското население – 59% при 74% в страната**. Към 31.12.2020 г. **най-голям брой население е съсредоточен в община Враца, където живеят 63 033 лица, или 40% от общият брой за областта**. В сравнение с края на 2019 г. броят на населението в община Враца намалява с 440 души, или с 0,7%. Най-малка по брой на населението е община Хайредин, в която живеят 4 049 лица, или 2.6% от общото население на област Враца. В областния център, град Враца, живеят 51 020 лица, от които 24 381 мъже и 26 639 жени. В сравнение с 2019 г. населението на града намалява с 654 лица, или с 1,3%.

Съгласно данните на ИПИ, отразени в Регионалните икономически профили, **коефициентът на естествен прираст се задържа на ниско ниво и през 2019 г. е – 11,4‰ (при – 6,7‰ в страната).** Изселването от областта също е сравнително високо, като коефициентът на механичен прираст намалява до – 7,8‰. Тези процеси се отразяват негативно и на коефициентите на възрастова зависимост. **Ниската раждаемост и интензивното изселване водят до бързо застаряване на населението.**

В края на 2020 г. лицата на 65 и повече навършени години са 38 776, или 24,6% от населението на областта. В сравнение с 2019 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0,1 процентни пункта. Средната възраст на населението в област Враца е 45,8 години, като в градовете е 44,7 години, а в селата 47,3.

През 2019 г. отношението на населението на над 65 години към това на 0-14 години нараства до 178,1% (при 150,1% в страната), а към това на 15-64 години – до 39,7% (при 33,8% в страната).

Тенденцията на застаряване на населението довежда до промени в неговата основна възрастова структура – под, във и над трудоспособна възраст. Населението в трудоспособна възраст към края на 2020 г. за област Враца е 90 535 души, или 57,4% от цялото население. Над

трудоспособна възраст са 43 749, или 27,8%, а под трудоспособна възраст – 23 353 или 14,8% от населението в областта.

Основно предизвикателство пред социално-икономическото развитие на областта са негативните демографски процеси.

Подобряването на икономическия облик е един от възможните начини за повлияване в положително отношение на очертаните тенденции.

Население към 31.12.2019 г. по области, общини, местоживеене и пол (по данни на НСИ**)**

									(Брой)
Области	Общо			В градовете			В селата		
Общини	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Общо за страната	**6951482**	**3369646**	**3581836**	**5125407**	**2461774**	**2663633**	**1826075**	**907872**	**918203**
Враца	**159470**	**78234**	**81236**	**93905**	**45270**	**48635**	**65565**	**32964**	**32601**
Борован	5120	2588	2532	-	-	-	5120	2588	2532
Бяла Слатина	21018	10370	10648	9644	4643	5001	11374	5727	5647
Враца	63473	30684	32789	51674	24725	26949	11799	5959	5840
Козлодуй	18757	9262	9495	11666	5760	5906	7091	3502	3589
Криводол	8324	4205	4119	2583	1255	1328	5741	2950	2791
Мездра	18053	8874	9179	9079	4336	4743	8974	4538	4436
Мизия	5970	2945	3025	2564	1275	1289	3406	1670	1736
Оряхово	9336	4597	4739	4204	2065	2139	5132	2532	2600
Роман	5324	2691	2633	2491	1211	1280	2833	1480	1353
Хайредин	4095	2018	2077	-	-	-	4095	2018	2077

Коефициент на възрастова зависимост 65+ към 0-15 (2019)	178,10%

Коефициент на възрастова зависимост 65+ към 15-64 (2019)	39,70%
Относителен дял на населението в градовете (2019)	58,90%
Гъстота на населението към територията на населените места (2019)	760,00 души/км^2
Коефициент на естествен прираст (2019)	-11,40‰
Коефициент на механичен прираст (2019)	-7,80‰

По данни от административната статистика на Агенцията по заетостта, **Северозападният район за планиране остава районът с най-ниска икономическа активност и нива на заетост, и следователно най-висока безработица и през първото полугодие на 2020 г.** В обстановка на обявено извънредно положение и впоследствие извънредна епидемична обстановка в страната, общо в областите на Северозападния район – Видин, Монтана, Враца, Ловеч и Плевен, по данни на НСИ, броят на наетите лица по трудово и служебно правоотношение показва тенденция на намаление през първите пет месеца на 2020 г. и леко увеличение през месец юни. В същото време, средномесечното равнище на безработицата в Северозападен район бележи ръст в сравнение с първото полугодие на 2019 г. (10,7%) с 1,7процентни пункта и достига до 12,4% през полугодието на 2020 г. като остава най-високо в страната – с 4,8 процентни пункта повече от средното за страната (7,6%).

Регионът е най-малко атрактивното място за чуждестранните инвеститори, а общините, особено в области Видин, Монтана и Враца не успяват да компенсират липсата на частни инвестиции с високо усвояване на европейски средства. Ниското ниво на данъците и таксите и сравнително добрите административни услуги също не успяват да компенсират влиянието на негативни фактори като слабото инфраструктурно развитие, влошената демографска и образователна характеристика на работната сила.

ЗАЕТИ ЛИЦА И КОЕФИЦИЕНТИ НА ЗАЕТОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА 15 И ПОВЕЧЕ НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ ПРЕЗ 2020 ГОДИНА						
Статистически район Област	Заети лица - хил.			Коефициенти на заетост - %		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Северозападен	***262,4***	***143,5***	***118,9***	***42,0***	***47,7***	***36,8***
Враца	57,3	31,0	26,3	42,1	47,1	37,5

ЗАЕТИ ЛИЦА И КОЕФИЦИЕНТИ НА ЗАЕТОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА 15 И ПОВЕЧЕ НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ ПРЕЗ ВТОРОТО ТРИМЕСЕЧИЕ НА 2021 ГОДИНА						
Статистически район Област	Заети лица - хил.			Коефициенти на заетост - %		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Северозападен	***257,7***	***143,8***	***113,9***	***41,9***	***48,6***	***35,6***
Враца	52,5	30,9	21,6	39,1	47,7	31,1

ЗАЕТИ ЛИЦА И КОЕФИЦИЕНТИ НА ЗАЕТОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА 15 - 64 НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ ПРЕЗ 2020 ГОДИНА						
Статистически райони Области	Заети лица - хил.			Коефициенти на заетост - %		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Северозападен	***253,5***	***138,3***	***115,2***	***58,7***	***62,2***	***54,9***
Враца	55,5	30,1	25,4	57,1	60,0	53,9

ЗАЕТИ ЛИЦА И КОЕФИЦИЕНТИ НА ЗАЕТОСТ НА НАСЕЛЕНИЕТО НА 15 - 64 НАВЪРШЕНИ ГОДИНИ ПРЕЗ ВТОРОТО ТРИМЕСЕЧИЕ НА 2021 ГОДИНА						
Статистически райони Области	Заети лица - хил.			Коефициенти на заетост - %		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Северозападен	***248,7***	***138,5***	***110,3***	***58,3***	***63,1***	***53,2***
Враца	*51,0*	*29,8*	*21,1*	*53,1*	*60,3*	*45,4*

По данни на НСИ към 16.03.2021 г., произведеният брутен вътрешен продукт (БВП) в област Враца през 2019 г. е 2 138 млн. лева. В сравнение с 2018 г. обемът му в номинално изражение намалява с 13,3%. Произведеният в областта БВП е 1,8% от общия за страната. На човек от населението се падат 13 278 лв. от стойностния обем на показателя за област Враца, при 17 170 лв. за страната. Създадената през 2019 г. брутна добавена стойност (БДС) в област Враца намалява в сравнение с 2018 г. с 13,6% и възлиза на 1 845 млн. лв. Създадената в областта БДС е 1,8% от общата за страната.

По данни от регионалните профили за 2019 г., разработени от Института за пазарна икономика, област Враца е на осмо място по регистрирания БВП на човек от населението и на пето място средна брутна заплата. Въпреки това стандартът на живот не е особено висок.

През 2019 г. относителният дял на сектора на индустрията представлява 48,3% от общата БДС за областта и е в размер на 892 млн. лв., което е с 10,3 процентни пункта по-малко в сравнение с 2018 година. Добавената стойност реализирана от сектора на услугите е в размер на 808 млн. лв. и представлява 43,8% от общата БДС за областта. Спрямо 2018 г. нейният относителен дял нараства с 8,9 процентни пункта. Реализираната от дейностите в аграрния сектор БДС е в размер на 145 млн. лв., или 7,9% от общата БДС за областта. В сравнение с предходната година относителният и дял нараства с 1,4 процентни пункта.

По данни на НСИ извършените разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (ДМА) в област Враца през 2019 г. във всички сектори на икономиката са 239,8 млн. лв. и в сравнение с предходната година намалят с 12,3%.

По окончателни данни на Националния статистически институт за 2019 г. нефинансовите предприятия, осъществявали дейност в област Враца, са 6 021, или с 0,1% повече в сравнение с 2018 година. Най-голямо е увеличението в сектор „Култура, спорт и развлечение“ – 34,0% и сектор „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ – 19,1%,

а най-голям спад е регистриран в сектор „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“ – 10,0% и сектор „Образование“ – 4,2%. С най-висок относителен дял за 2019 г. в област Враца е сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ – 40,9% от общия брой на отчетените предприятия. Следват сектори „Селско, горско и рибно стопанство“ – 8,6% и „Преработваща промишленост“ – 7,8%. Микро предприятията (до 9 заети) са най-много – 5 586 или 92,8% от общия брой. Малките предприятия (от 10 до 49 заети) са 356. Делът им в общия брой на нефинансовите предприятия е 5,9%. Средните предприятия (от 50 до 249 заети) са 72 или 1,2% от общия брой. Големите предприятия (над 250 заети) са 7 и делът им в общия брой остава непроменен – 0,1%. Най-голям е броят на нефинансовите предприятия в общините Враца (3 360) и Бяла Слатина (654) или съответно 55,8% и 10,9% от общия брой за областта, а най-малък – в община Хайредин – 90 предприятия. Броят на нефинансовите предприятия, приключили 2019 г. с печалба, е 4 458, със загуба – 967 а с нулев финансов резултат – 596.

Реализираните нетни приходи от продажби за областта са на стойност 3 330 млн. лв., което е с 10,1% повече спрямо 2018 година. Най-голямо е увеличението в секторите „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения“ (58,6%) и „Строителство“ (32,2%), а най-голям спад е отчетен в секторите „Професионални дейности и научни изследвания (52,2%) и „Хотелиерство и ресторантьорство“ (15,7%).

През 2019 г. нефинансовите предприятия в област Враца са произвели продукция в размер на 2 789 млн. лева, което е с 10,4% повече в сравнение с предходната година. Водещи в икономиката на областта са секторите „Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива“, „Преработваща промишленост“ и „Селско, горско и рибно стопанство“.

В област Враца заетите лица през 2019 г. са 38 130. В Микро предприятията работят 34,2% от общия брой заети, в малките предприятия – 22,2%, в средните предприятия – 22,2% а в големите предприятия – 21,4% от всички заети в областта. С най-голям относителен дял на заетите лица в нефинансовите предприятия в областта е община Враца – 50,4%, следвана от община Козлодуй – 22,6%.

За област Враца домакинствата с достъп до интернет са 71,5% или с 0,4 процентни пункта повече в сравнение с 2019 година. По дял на домакинствата с достъп до интернет областта е на 22-ро място в страната.

През 2020 г. 61,0% от лицата на възраст между 16 и 74 навършени години в област Враца използват интернет всеки ден или поне веднъж седмично на работа, вкъщи или на друго място. В регулярното използване на интернет от лицата в сравнение с предходната година е регистриран спад от 1,1 проценти пункта, а в сравнение с 2010 г. – ръст от 23,1 проценти пункта.

През 2020 г. 27,7% от лицата в областта използват глобалната мрежа за взаимодействие с органите на държавната и местната власт при средно 26,9% за страната. По този показател област Враца заема пето място в страната.

III. ПРЕДПОСТАВКИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ИНТЕГРИРАН И УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В ОБЛАСТ ВРАЦА

III.1. СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ

III.1.1 ТУРИСТИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА, ПРИРОДНИ РЕСУРСИ И КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО

Туристическа инфраструктура

Основните елементи, определящи туристическата инфраструктура включват: достъп и комуникации до туристическото място, комуникации в самото туристическо място и общи елементи, без които не могат да се предоставят основните и допълнителни услуги.

Изхождайки от понятието туристически ресурс, освен природата, културните забележителности и местата за настаняване, като ресурси за туризъм мога да се разглеждат и селското стопанство (посещения в местните ферми и къщи за гости), защитените територии и зони (за екологичен туризъм, образование, наблюдение на редки видове), местните традиции и занаяти (училища за занаяти и фолклор, туризъм по време на фестивали и събори) и др.

Важна част от специфичния потенциал на област Враца са наличието на разнообразни природни ресурси и културното наследство. Усвояването на ресурсите по ефективен и устойчив начин е една възможност за развитие и за стимулиране на икономическия растеж и заетостта на територията на областта. Значим фактор за развитието на туризма в областта е и стратегическото географско разположение, границата с р. Дунав и близостта със съседна Румъния.

Част от природните ресурси в област Враца и знаково културно-историческо наследство е валоризирано в различна степен в отделните общини и все още е слабо интегрирано в туристическа дейност с висока добавена стойност.

По отношение на дунавските общини в областта: въпреки близостта на реката, която е естествен воден път, място за риболов и спорт, и местообитание на редки растителни и животински видове, туризмът е слабо представен. Проблеми са свързаността с пътища, поддръжката на самата река, състоянието на инфраструктурата в малките населени места, лошото състояние на културните паметници, малките общински бюджети.

Също така, съществуваща възможност е използването на круизен туризъм, който може да допринесе за туристическото развитие. Може да се обърне внимание на потенциала за риболовен туризъм, не само за любители риболовци, но и за по-широка аудитория, чрез предлагане на разходки с местни рибари.

Река Дунав и запазената природа по крайбрежието й определят благоприятни възможности за по-краткотрайни алтернативни почивки, а също и за по-дълготрайни обиколни пътувания на туристи. В процес на разработка и популяризиране е Дунавският велосипеден маршрут Евро вело 6.

Не веднъж, в различни анализи и документи е посочвано като недостатък, че транспортната достъпност на дунавските общини в Северозападния район е по-добре обезпечена в посока север-юг, с което се осигуряват връзките на района с вътрешността на страната. Фактическата липса на редовна пътническа речна връзка, в комбинация с липсата на първокласен път, който да свързва общините в направление запад-изток, е сериозна пречка пред икономическата интеграция на района, както и за развитието му като туристическа дестинация. Това е и проблем при организиране на културни, велосипедни, спортни, винарски, пешеходни и др. маршрути.

Затова изключително важно е изграждането на първокласен крайдунавски северен път от Видин до Силистра, който ще подобри транспортната достъпност до крайбрежните зони и по този начин ще засили инвеститорския и туристическия интерес към тях. Заедно с река Дунав като воден път, направлението ще има важно значение за интегриране на областите и общините, разположени по крайбрежната територия и засилване на териториалното сътрудничество със съседните гранични райони.

Разглеждайки туристическите обекти в областта, немалка част от тях са в незадоволително материално състояние, а туристическата инфраструктура е недостъпна или амортизирана, което, от една страна създава диспропорции в предлагането на туристическите продукти и осигуряването на достъпа до тях, а от друга – става пречка за развитие на интегрирания туризъм в област Враца.

По данни на Националния статистически институт (НСИ) броят на местата за настаняване (с над 10 легла) в периода 2018-2020 г. в област Враца се запазва постоянен, а реализираните нощувки намаляват. Общо реализираните нощувки в областта през 2019 г. са 74 869, пренощували са 34 262 лица, като през 2020 г. нощувките са спаднали с 22 % – до 58 195 бр., пренощувалите лица са 21 614.

Приходите от нощувки през 2019 г. са 2 155 147 лв., като за 2020 г. са намалели с 23 % и са достигнали 1 647 379 лв.

Броят на пренощувалите лица в местата за настаняване в област Враца, през декември 2020 г. намалява с 61 % в сравнение със същия месец през 2019 г.

В условията на пандемията COVID 19, обхванала света, от средата на март и почти до края на юни 2020 г. туризмът не само в България, но и в глобален мащаб беше силно ограничен. Наложени бяха забрани за пътувания през държавни граници, а дори и през граници на населени места в страната. Като цяло пандемията от COVID 19 оказа много голямо влияние върху туристическия сектор и доведе до значително намаляване на вътрешни и международни пътувания, което предизвика значителен спад в приходите.

Данните за област Враца показват, че след настъпване на пандемията от COVID 19, реализираните нощувки през месеците април, май, юни 2020 г. се характеризират със спад, както следва:

- ✓ 64 % спад през април;
- ✓ 67 % спад през май;
- ✓ 47 % спад през юни;

Данните са онагледени в графиките по-долу.

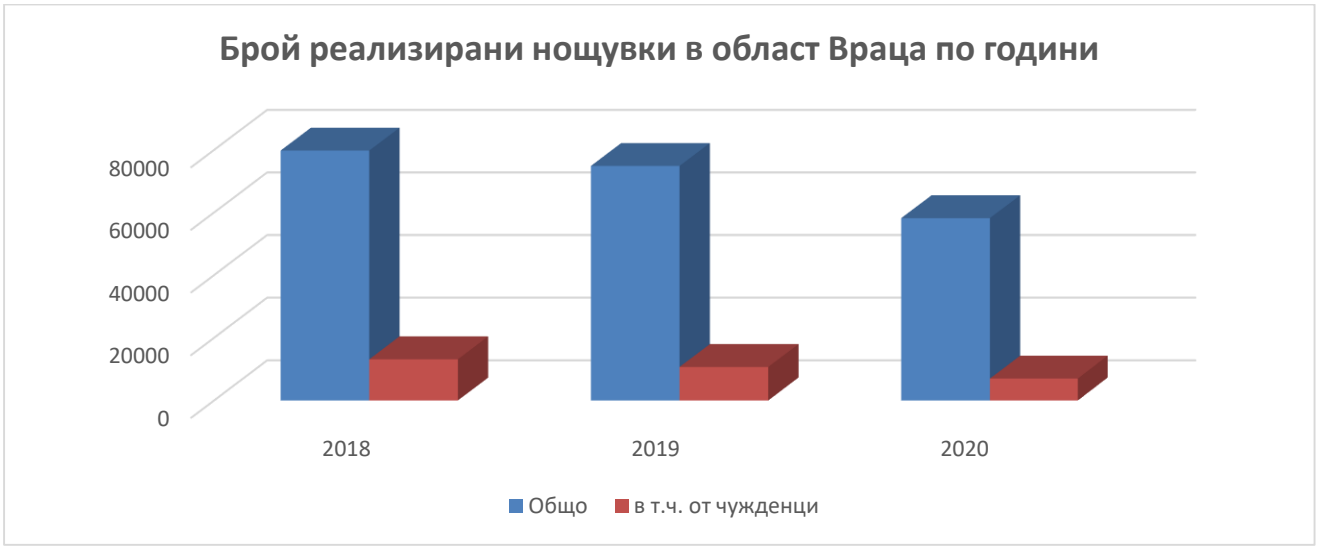
Брой реализирани нощувки в област Враца по години
80000
60000
40000
20000
0
2018
2019
2020
Общо
в т.ч. от чужденци

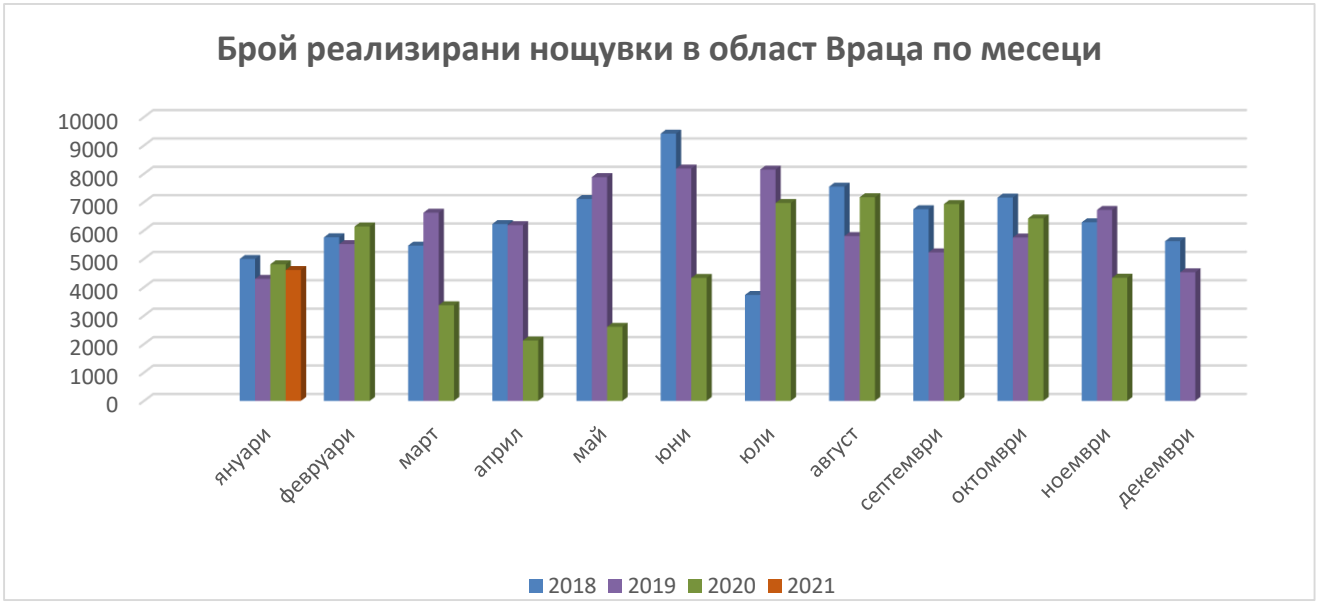
Брой реализирани нощувки в област Враца по месеци
10000
9000
8000
7000
6000
5000
4000
3000
2000
1000
0
януари
февруари
март
април
май
юни
юли
август
септември
октомври
ноември
декември
2018
2019
2020
2021

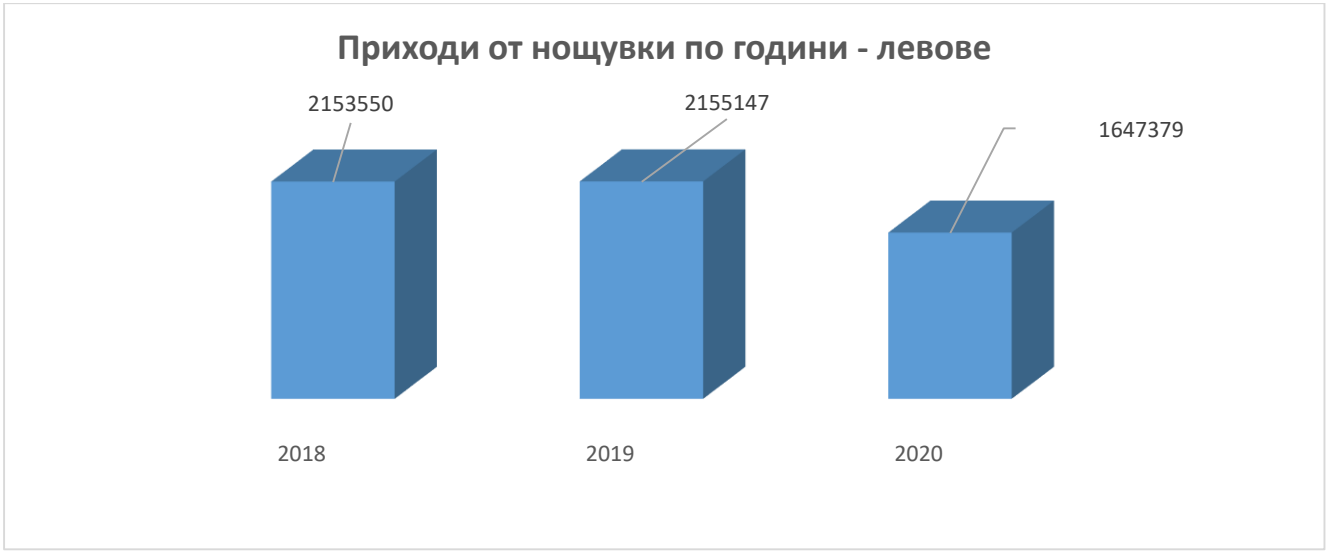
Приходи от нощувки по години - левове
2153550
2155147
1647379
2018
2019
2020

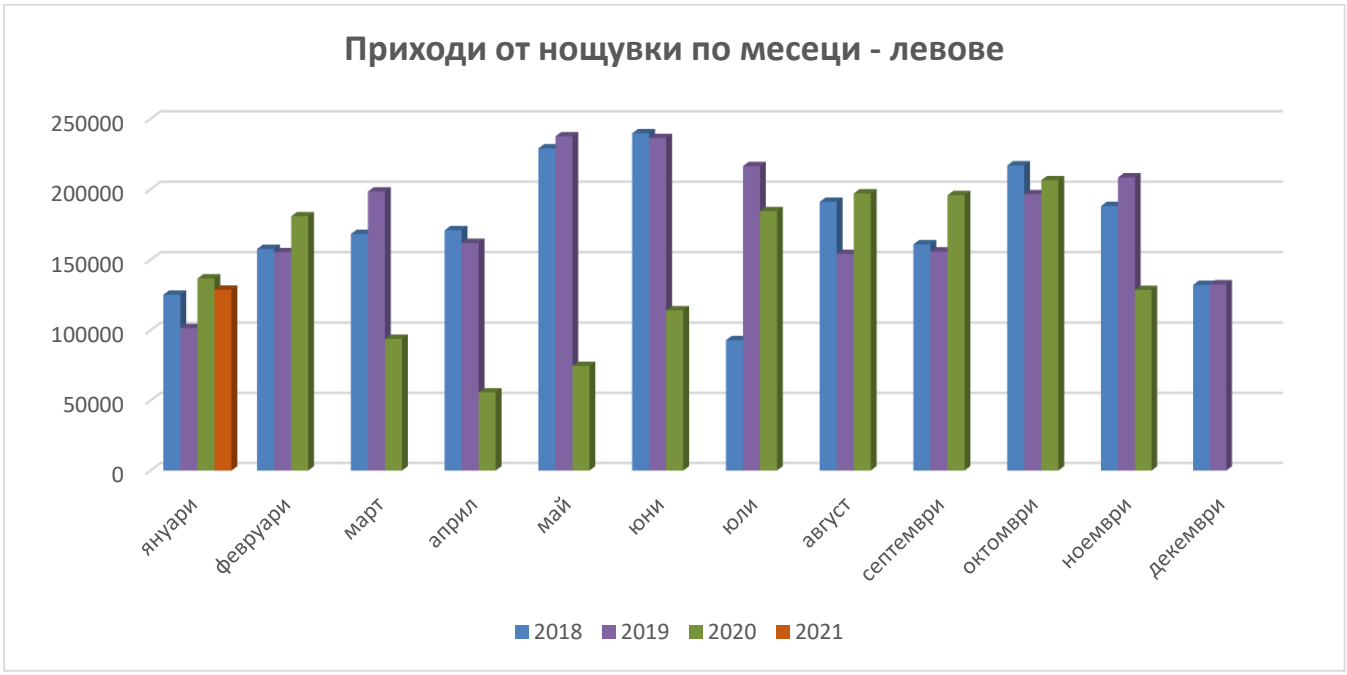
Приходи от нощувки по месеци - левове
250000
200000
150000
100000
50000
0
януари
февруари
март
април
май
юни
юли
август
септември
октомври
ноември
декември
2018
2019
2020
2021

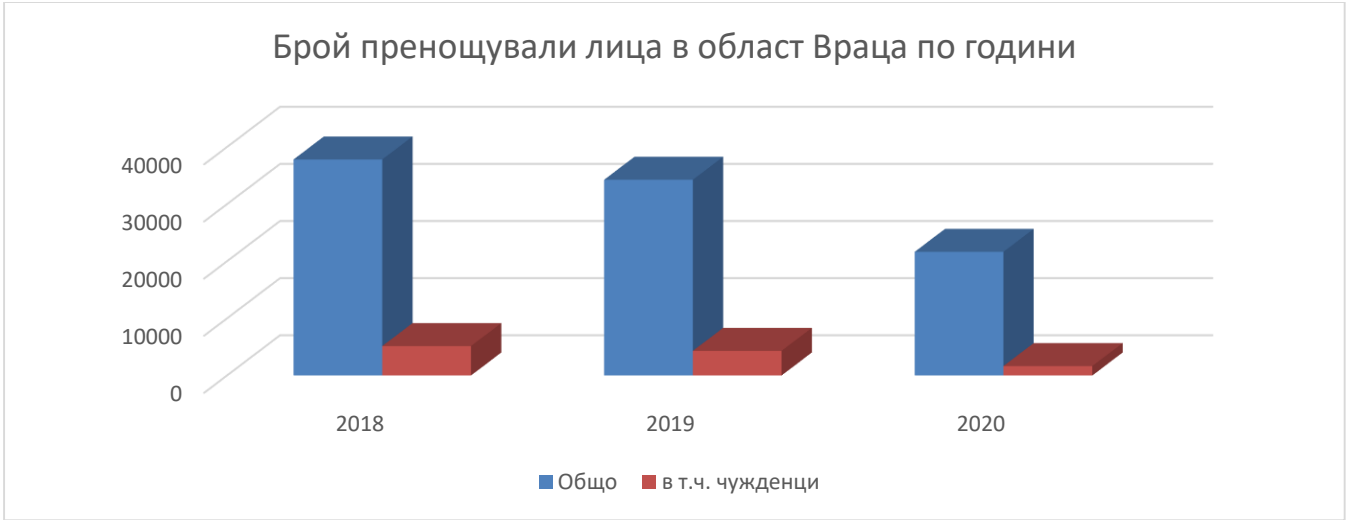
Брой пренощували лица в област Враца по години
40000
30000
20000
10000
0
2018
2019
2020
Общо
в т.ч. чужденци

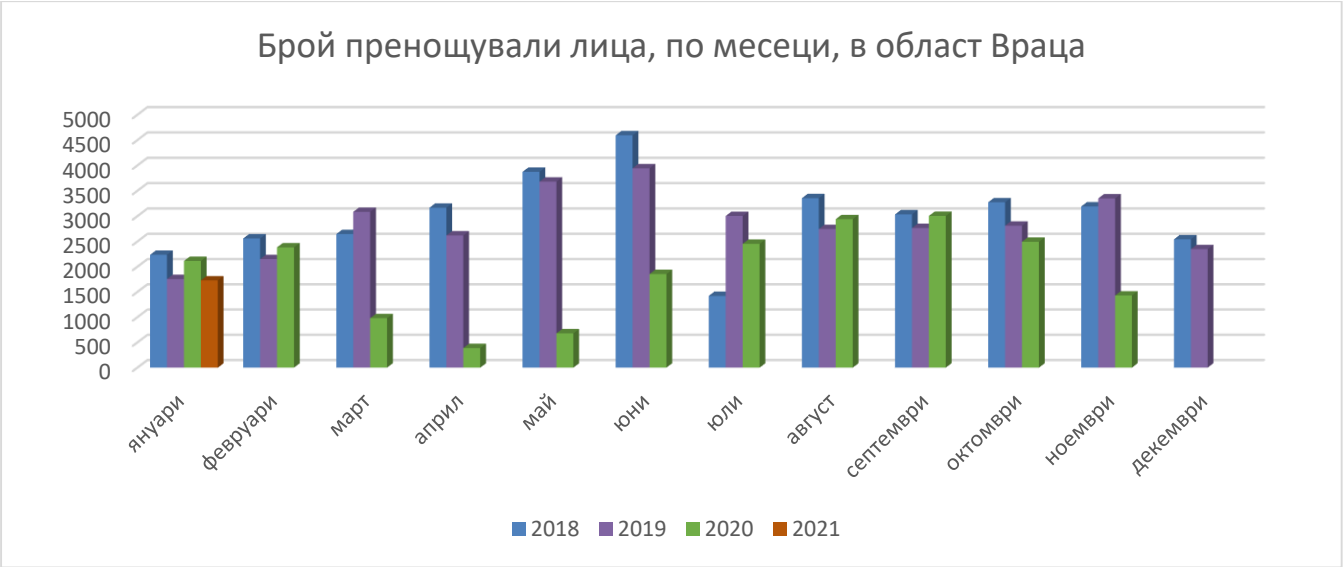

Брой реализирани нощувки през 2020 г, спрямо същия период на предходните две години

	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември
Северозапад	11 233,5	9 995	-15 417	-37 508	-28 440	-10 192,5	23 286,5	20 941	20 365,5	17 175,5	-5 363	-31 176
Област	161,5	500,0	-2 679	-4 080,5	-4 887,5	-4 469,5	1 031	500,5	943	-30,5	-2 172	161,5

Ръст на нощувките през 2020 г, спрямо същия период на предходните две години

	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември
СЗР	37,12 %	29,13 %	-40,60%	-81,54%	-61,09%	-19,31%	48,87%	32,68%	40,51%	37,93%	-12,38%	-75,08%
Област Враца	3,48%	8,87%	-44,31%	-65,75%	-65,21%	-50,80%	17,37%	7,50%	15,75%	-0,47%	-33,38%	Н.Д.

Реализирани приходи от нощувки през 2020 г, спрямо същия период на предходните две години (в лв.)

	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември
СЗР	674881	522772	-460243	-1286877	-1005058	-291650	1208213,5	1252094,5	1163395	907810,5	-100274,5	-1350906,5
Област Враца	161,5	500	-2679	-4080,5	-4887,5	-4469,5	1031	500,5	943	-30,5	-2172	Н.Д.

Ръст на приходите от нощувки през 2020 г, спрямо същия период на предходните две години

	януари	февруари	март	април	май	юни	юли	август	септември	октомври	ноември	декември

СЗР	60,50 %	41,92%	-32,43 %	-78,21%	-58,78%	-15,23%	70,52%	55,86%	63,45%	53,39%	-6,12%	-79,82%
Област Враца	20,68 %	15,56%	-48,81 %	-66,53%	-68,04%	-52,09%	19,28%	14,16%	23,62%	-0,12%	-35,18%	Н.Д.

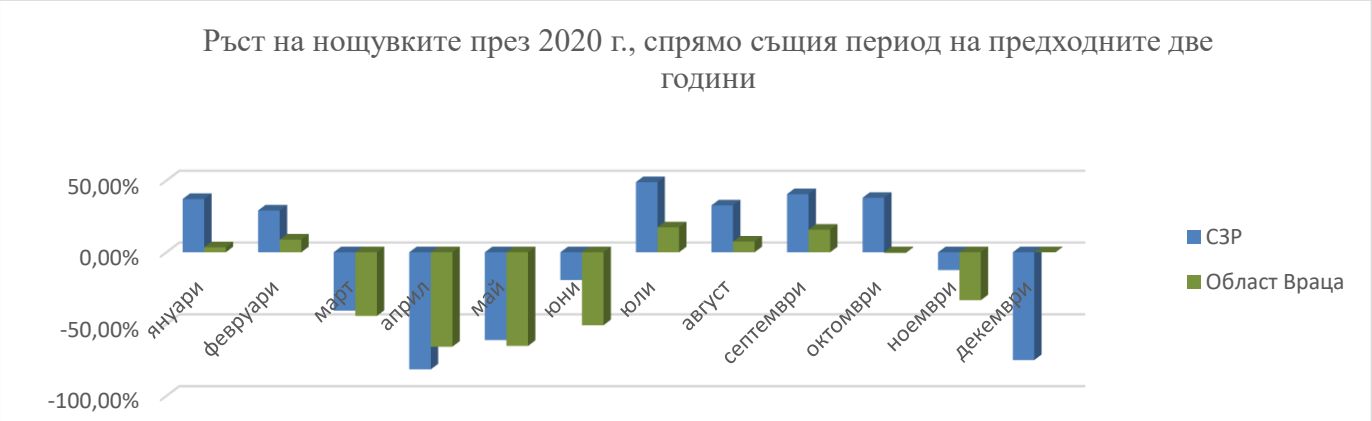

Преночували лица в местата за настаняване, по категории, в брой – за област Враца			
За област Враца / Години	категория 4 и 5 звезди	категория 3 звезди	категория 1 и 2 звезди
2018	Н.Д.	15 959	21 861
2019	Н.Д.	16 534	17 728
2020	Н.Д.	Н.Д.	13 314

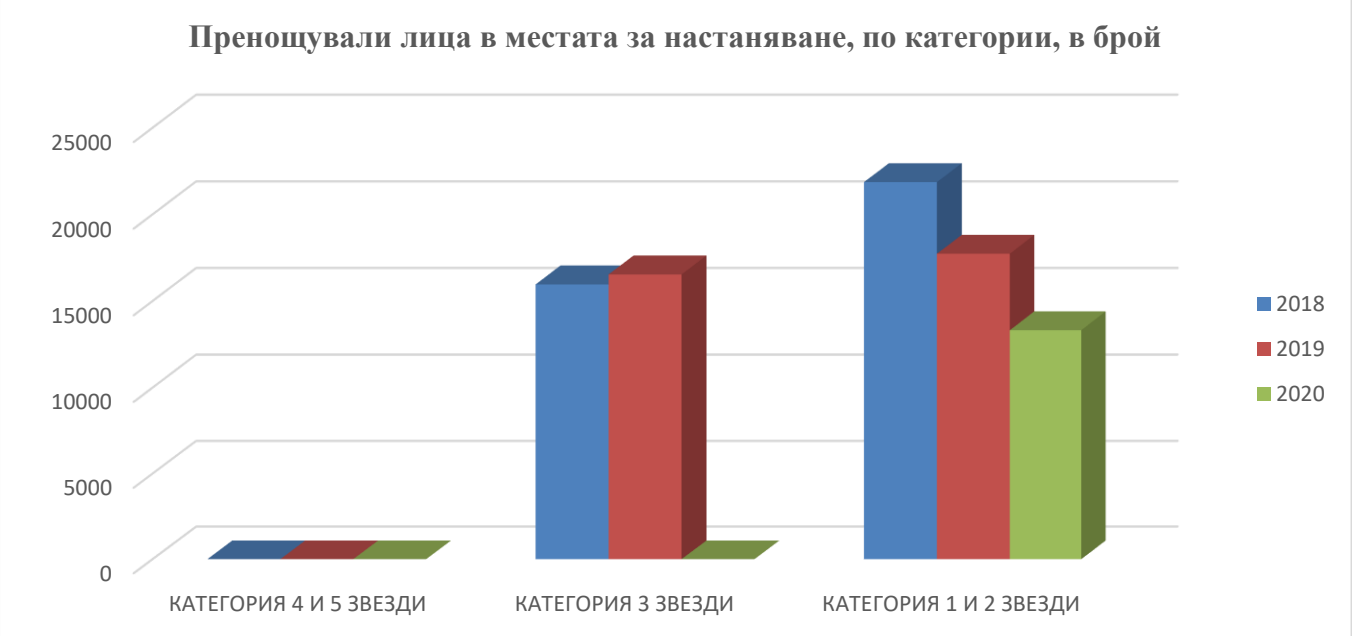

Съгласно разпоредбите на Закона за туризма, органите на местното самоуправление приемат програма за развитие на туризма на територията на общината, в съответствие с маркетинговата стратегия на туристическия район и съобразно местните туристически ресурси и потребности, както и отчитайки документите за стратегическо планиране на регионалното и пространствено развитие съгласно ЗРР, касаещи развитието на региона и областта.

Областната стратегия за интегриран и устойчив туризъм би следвало да кореспондира с предмета на дейността на създадените организации за управление на туристическите райони съгласно чл. 18 от Закона за туризма, което ще създаде предпоставки за развитието на комплексен, разнообразен и конкурентноспособен туризъм и за провеждането на регионална туристическа политика, съобразена с териториалните особености и с разгръщането на потенциала на дестинациите и активното взаимодействие между заинтересованите страни.

Съгласно Концепцията за туристическото райониране, „основната цел на създаването на туристическите райони е развитие и маркетинг на регионалния туристически продукт, което предполага създаването на хомогенни райони за постигане на уникалност и идентичност, като се отчитат както географската среда и особеностите в културно-историческото развитие, така и установените взаимоотношения в сферата на туризма, включително териториалния обхват на формираните пространствени туристически образувания“.

Област Враца е част от Северозападен регион за планиране (ниво 2) на Република България и съгласно утвърдената Концепция за туристическо райониране на България от 2015 г. попада в два туристически района:

Район Дунав

общини Борован, Бяла Слатина, Козлодуй, Мизия, Оряхово, Хайредин.

Район Стара планина

общини Враца, Криводол, Мездра, Роман.

Туризмът в област Враца няма ясно определен сезонен характер, доминиращ е културният и събитийният туризъм. За да се даде възможност да се използват всички туристически ресурси, една от перспективите е да се развие интегрираното им предлагане в рамките на областта и в сътрудничество с други области, общини и населени места от СЗР. Съществено е значението на туризма като фактор за икономически растеж и заетост. Развитието на туризма е предпоставка да се запази, съхрани и доразвие потенциала на съществуващите природни и културни забележителности, както и да се осигури развитие на икономиката, повишаване на заетостта и доходите, да се създадат условия за отдих и възстановяване, освен на туристите, също и на местните жители.

Отчитайки спецификата на ситуацията с COVID пандемията, е много възможно да настъпи промяна в туристически поток – от масовия турист към индивидуалния турист. Изхождайки от предположението, че индивидуалните туристи се интересуват от местните общности (нагласа за общуване с тях, за участие в традиционни празници, обичаи и др.) се очертава възможност и потенциал за развитие на културния, събитийния, кулинарния, еко туризъм в областта. Потенциално възможно е и в условията на пандемия да се развие тенденцията за избягване на традиционните курорти и да зачестят индивидуалните пътувания към по-слабо урбанизирани и непопулярни дестинации, предлагащи чиста и съхранена природа, местна кухня, приключения.

Всичко това е предизвикателство за все по-активно участие на местните общности; тяхната преценка какъв туризъм да се развива; съобразяване с местни обичаи, нрави, фолклор. Създават се възможности туризмът да стане поминък на местното население и да се развие алтернативно туристическо предлагане с насоченост към развитие на специализираните видове туризъм, съобразен с характерните особености и туристическия потенциал на дадения район.

Природни ресурси, исторически забележителности и културно наследство

Природни ресурси

Една от основните цели при туристическите пътувания може да е природата. Също така пътуванията може да са свързани с почивка, с ефект върху здравето, разходка до природни феномени – пещери, скални църкви, водопади, редки видове растения и животни. Съчетават се и няколко туристически дейности (почивка и риболов, почивка и спорт) или се свързват с друг вид туризъм като опознаване на културни забележителности, местната кухня или участие в местен фестивал.

По данни от Регионална инспекция по околна среда и водите – Враца (РИОСВ):

Област Враца се характеризира с богатство от защитени природни обекти:

Към настоящия момент защитените територии по смисъла на ЗЗТ са резерват „Врачански карст“, природен парк „Врачански Балкан“, 15 защитени местности и 13 природни забележителности, информация за които е поместена на страниците на ИАОС и РИОСВ – Враца (https://riosv.vracakarst.com/bg/zashtiteni-teritorii1/).

Защитени местности

- ✓ Боров камък
- ✓ Борованска могила
- ✓ Веждата
- ✓ Вола
- ✓ Гола бара
- ✓ Денева могила
- ✓ Калугерски гред – тополите
- ✓ Козлодуй
- ✓ Коритата
- ✓ Кочумина
- ✓ Падините
- ✓ Речка
- ✓ Тепето
- ✓ Кална мътница
- ✓ Серапионова пещера

Природни забележителности

- ✓ Божия мост
- ✓ Вратцата
- ✓ Говедарника

- ✓ Гълабарника
- ✓ Леденика
- ✓ Новата пещера
- ✓ Понора
- ✓ Ритлите
- ✓ Самуилица 1 и 2
- ✓ Червеница
- ✓ Чуклите
- ✓ Пещера Дедова дупка
- ✓ Пещера Черният извор

Резерват „Врачански карст“ с площ 1438,9 хектара;

В резервата се забраняват всякакви дейности, с изключение на:

1. тяхната охрана;

2. посещения с научна цел;

3. преминаването на хора по маркирани пътеки, включително с образователна цел;

4. събиране на семенен материал, диви растения и животни с научна цел или за възстановяването им на други места в количества, начини и време, изключващи нарушения в екосистемите;

Резерват „Врачански карст“ е защитена територия със строг режим на защита. Територията обхваща карстов район с живописни пейзажи. Един от най-богатите в страната на пещери, пропасти и уникална пещерна фауна, като повечето от пещерните видове са локални ендемити (не се срещат никъде другаде по света). Обявяването на резервата е свързано с опазването на интересни геоморфологични образувания, които тук са най-многобройни: кари, карни полета, големи и малки вртопи, валози, ували, карстови долове и др. В района на резервата е забранена всякаква дейност нарушаваща самобитния характер на природата.

Природен парк „Врачански Балкан“ с площ 30129,9 хектара;

В границите на природния парк се забранява паркирането на моторни превозни средства;

Забранява се късането на цветя;

Забранява се ловуването извън определените с устройствения проект райони.

Природен парк „Врачански Балкан“ е обявен за защитена територия в края на 1989 г., а от месец март 1997 г. е обявен за защитен обект с международно значение.

Територията на парка обхваща Врачанската планина и масива на Лакатнишките скали. Със своята площ Природен парк „Врачански Балкан“ се нарежда на второ място по големина сред природните паркове на България. Географското местоположение, карстовият характер и ниската степен на урбанизация на територията определят наличието на уникално биологично и ландшафтно разнообразие. В границите на Природен парк „Врачански Балкан“ се намират едни от най-интересните пещери и пропасти – над 500.

Флора

На територията на Природен парк „Врачански Балкан“ са установени 78 дървесни и храстови и 36 тревисти асоциации и групировки. Растителността се е обособила в два вертикални пояса – дъбов и буков. В парка се опазват популации на 6 български ендемита и 44 балкански ендемити – хилядолистен воден морач (Oenanthe millefolia Janka), велчево плюскавиче (Silene velchevii), ковачев зановец (Chamaecytisus kovacevii), мощна власатка (Festuca valida), келереров центрантус (Centhranthus kellereri). Включени в Червената книга на България са 56 вида, като с категория „рядък“ са 48 вида, а с категория „застрашен от изчезване“ – 8 вида.

Фауна

На територията на Природен парк „Врачански Балкан“ досега са установени 166 вида птици, 27 вида от които са включени в Червената книга на България, а 150 вида са от европейско природозащитно значение.

Тук гнездят 120 вида, а през парка минава един от европейските миграционни пътища на птиците – VIA ARISTOTELIS.

Срещат се 3 биомно ограничени вида – пъстрогушата завирушка (Prunella collaris) и жълтоклюната гарга (Pyrrhocorax graculus) - характерни за алпийската зона и планинския кеклик (Alectoris graeca) – за средиземноморската зона.

Защитената територия има голямо значение за опазване на пещерната фауна. Тук до момента са установени 112 вида пещерни организми, голяма част от които са локални ендемити.

На територията на парка се намират част от най-забележителните прилепни пещери, в които са установени 19 вида прилепи от общо 29 в България. Пещерите са от първостепенно значение за съществуването на прилепите в страната, защото сред тях са едни от най-важните „родилни домове“, места за концентрация и зимуване на хиляди екземпляри.

Голямото флористично, фаунистично и хабитатно разнообразие определят високото консервационно значение на Природен парк „Врачански Балкан“ в национален и европейски мащаб. Паркът притежава богато културно-историческо наследство – древни крепости, църкви и манастири. Територията предлага отлични условия за туризъм – селски, екологичен, планински, културен и др.

Паркова инфраструктура

Това са: Информационен център на парка – град Враца; Посетителски център „Прилепа“ – пещера Леденика; Интерпретационни центрове: „Ритлите“ – село Лютиброд и „Горски дом“ – местността Горски дом.

И маршрутите: Врачанска Екопътека, Горска пътека на приказките. Образователни и познавателни маршрути „В света на екологията“ и „Карст и биологично разнообразие“, познавателен маршрут „Ботев път“, познавателен маршрут „м. Клено – Рашов дол“.

Природните ресурси на територията на всяка от общините в област Враца са подробно разписани в Приложение 1, неразделна част от настоящия анализ, като информацията е подготвена от експерти от съответните общини.

На територията на Област Враца попадат **18 защитени зони от мрежата „Натура 2000“**: 3 по Директива 79/409/ЕЕС за опазване на дивите птици и 15 защитени зони по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и дивата флора и фауна.

Един от принципите за управление на екомрежата е, че човек и природа работят най-добре в партньорство помежду си. Тъй като „Натура 2000“ е неразделна част от селския пейзаж, този принцип има много предимства както за опазване на природата, така и за хората, които живеят и работят в селски райони. „Натура 2000“ на практика е техен съюзник, способстващ за запазване на икономическата жизнеспособност и социалната структура на много от селските райони. Чрез насърчаване на устойчиво горско стопанство, риболов, земеделие и туризъм в дългосрочен план се гарантира бъдещето на хората, които живеят в тези райони и разчитат на тези дейности. Важно е обектите да продължават да се управляват по начин, който отчита присъствието на уязвими местообитания и видове, при спазване на режимите на защитените зони, свързани с предмета и целите на опазването им.

Както на национално, така и на европейско ниво се предвижда насърчаване създаването на т.нар. биорайони, където туристите ще могат да научат повече за биологичното земеделие. Биологичното земеделие и други дейности на местно равнище правят някои райони, които не са традиционни туристически дестинации, атрактивни за туристите. В разработваната Стратегия за устойчиво развитие на туризма в България до 2030 г. е отделено специално място за всички форми на алтернативния туризъм – еко, селски, балнео, етно, био, спа, гурме, винен и пр., които могат успешно да изведат на преден план богатите природни дадености на региона ни, за да ги превърнат в конкурентен продукт, даже и на международните пазари.

Предвид гореизложеното, този вид туризъм е приложим особено за по-големите по площ защитени зони в региона: BG0001042 „Искърски пролом – Ржана“, BG0001014 „Карлуково“, BG0002009 „Златията“, BG0000166 „Врачански Балкан“, включващи ливади и пасища, горски територии, обработваеми земи, реки и т.н., където може да се развива туризъм при спазване на режимите на защитените зони, като едновременно да се предлага достъп до природните дадености на територията на тези обекти, както и до биопродуктите, създадени на местно ниво.

Едни от най-посещаваните обекти и основни туристически атракции са:

<u>Природни забележителности</u>

- ✓ Пещера Леденика
- ✓ Проход Вратцата
- ✓ Водопад Скакля
- ✓ Водопад Боров Камък
- ✓ Божият мост
- ✓ Резерват Врачански карст
- ✓ Ритлите

Пещерата Леденика е една от най-посещаваните пещери в България. Една от залите в пещерата е „Концертната зала“. Врачанската филхармония често изнася в нея симфонични концерти поради невероятната акустика.

Прохода Вратцата е особено притегателен за алпинисти и туристи. Отвесните скали на Вратцата са най-високите на Балканския полуостров – над 400 м.

Съществуват отлични условия за алпинизъм и е възможно да се развие център с международно значение, свързан с този спорт.

Водопад Скакля се определя като най-високият непостоянно течащ водопад в България. С височина 141 метра.

Водопад Боров камък се намира над село Згориград, висок е 63 метра, като до него може се стигне по една от най-живописните, интересни и екстремни екопътеки „Згориградската“. Водопадът се счита за един от най-красивите в България.

Божият мост е красив карстов феномен, представляващ скален мост с височина 20 м. и ширина 25 м. Дебелината на свода е от 9 до 12 м. По оста на речното корито той е дълъг 125 метра. Божият мост се намира на около 12 км. северно от Враца. До природната забележителност може да се достигне по пътя за с. Чирен.

Врачански карст е резерват в природен парк „Врачански Балкан“. Заема площ от 1409 ха. Обявен е за такъв през 1983 г. Резервата обхваща карстов масив с дължина 10 км, който се състои от множество пещери, пропасти, отвесни скални стени, достигащи до 450 м. В него са разпространени множество реликтни, ендемични и застрашени растителни видове. Срещат се кокиче, самодивско лале, горска съсънка. Типичен представител е българският ендемит келереров кентрантус. От животинските видове са разпространени гарван гробар, египетски лешояд, черен щъркел, жълтоклюна чавка, алпийски бързолет.

Природен феномен „Ритлите“ са красиви скални образувания, разположени по двата бряга на река Искър, край село Люти брод. Част от тях са подредени успоредно една на друга. Те се извисяват до 80 метра над нивото на река Искър. Внушителни са и размерите им – дължина от 200 до 400 метра, а дебелината на скалната маса на места достига до 7 метра. Предполагаемата възраст на „Ритлите“ е 120 милиона години.

Интересен е и факта, че в Античността тези земи са били обитавани от римляните, които използвали скалите за естествени укрепления. При направени археологически разкопки на това място са открити римски руини и по-късни църкви и основи на сгради от времето на ранното Средновековие, което е доказателство, че край реката е съществувал град, според преданията с название Коритенград.

Местност Рашов дол

Близо до „Ритлите“ е местността Рашов дол, където през пролетта на 1876 г. са загинали в битка 12 души от Ботевата чета. След гибелта на Христо Ботев, оцелелите четници решават да преминат Искъра при Люти брод и оттам да поемат към Стара планина. След неравен бой загиват 12 четника – Георги Апостолов, Антон Македончето, Ганчо Стоянов, Филип, Андрей, Георги, Никола, Димитър, Гаврил, Нинчо, Петко Цолов, Герго Кьопчев и две овчарчета от Люти брод. С горещата си кръв тук, в Рашов дол, те отбелязват епилога на Ботевата епопея, завършека на една героична летопис. Повече от 30 години край мездренското село Люти брод, в местността Рашов дол, се провежда възстановка на последните боеве на оцелелите бунтовници от четата на Христо Ботев.

<u>Исторически забележителности и археологически обекти</u>

- ✓ **Мемориалният комплекс „Ботев път“**

Мемориален комплекс „Ботев път“ е разположен на територията на Врачанска област и представлява сложно съчетание от алейна част, паметници, паметни знаци, веществени следи, мемориални кътове, кътове за отдих, исторически пътеки и къща-музей „Баба Илийца“ в с. Челопек. Обявен е за групов исторически паметник на културата от национално значение /ДВ бр. 99 от 1993г./.

- ✓ **Национален Музей „Параход Радецки“**

Национален Музей „Параход „Радецки“ гр. Козлодуй е създаден с решение на МС от 16 март 1982 г. Той включва кораба музей „Радецки“ и картинната галерия, създадена в периода 1989-1990 г. Намира се на вечен пристан в гр. Козлодуй и от 16 април 2004 г. е филиал на Националния исторически музей в София.

Национален Музей „Параход Радецки“ е един от 100-те национални туристически обекта, на него може да се види експозиция от ценни реликви, като знамето на Ботевата чета, униформи на Ботеви четници, последните писма, писани от воеводата Христо Ботев от борда на парахода и др. „Радецки“ е единственият пътуващ параход музей на Балканския полуостров. Той осъществява плавания с организирани групи ежегодно от месец април до края на месец октомври.

В близост до парахода, на Козлодуйския бряг, се намира паметникът на Христо Ботев и неговата чета, а непосредствено до него – и т. нар. Оброчен каменен кръст, на който и до днес се четат благодарствените думи на козлодуйските граждани от онова време.

На хълма, гледащ към паметника и парахода, оформени от кипариси, могат да се видят инициалите Хр. Б., увековечаващи почитта на България към великия поет и революционер.

Всички тези забележителности се намират в живописната местност Ботев парк. На това място всяка година на 27 май се събират стотици Ботеви поклонници, които след като пренощуват тук, тръгват на поход по пътя на Христо Ботев и неговата чета до връх Околчица.

Матеев геран е първата спирка на участниците в Национален туристически поход „По пътя на Ботевата чета“. Там походниците спират за кратка екскурзоводска беседа, преди да продължат по пътя си. Като част от Ботевия път това е обект с национално значение.

В с. Бутан се намира **Поповото ханче**, където на 17 (стар стил) или 28 май 1876 г. Христо Ботев и приближените му отсядат за почивка. Ханчето е запазено в автентичния си вид и до днес, като реликва за първото посрещане на Ботев на родна земя.

- ✓ **Връх Околчица**

Връх Околчица (1048 м) се намира във Врачанския Балкан, недалеч от с. Челопек, на около 20 км от Враца. На върха е издигнат паметник в чест на подвига на революционера Христо Ботев и неговата чета – загинали през 1876 г. за Освобождението на България от османско владичество.

- ✓ **Комплекс „Вестителя“, Враца**

Комплекс „Вестителя“ включва Туристическия дом, наричан още „хижата“ и паметника на Вестителя на свободата. Оттук се разкрива панорамна гледка към града и Врачанския Балкан. До „Хижата“ се достига посредством 463 каменни стълби, започващи от самия център на Враца.

Туристическият дом („Хижата“) е построен през 1926 г. с доброволния труд на врачани, с идеята да бъде символ и емблема на града. През 2005 г. „Хижата“ е почти изпепелена при пожар, възникнал в едно от помещенията. На 9 ноември 2006 г. по повод честването на 129 годишнината от Освобождението на града от турско робство, сградата е открита отново след мащабна реконструкция. За възстановяването ѝ са осигурени средства от общината и от дарения на граждани на Враца. „Хижата“ е музей и паметник на културата. На единия от етажите е отворено кафене, а на другия е експонирана изложба с фотоси, подредена от Българския туристически съюз и Регионалния исторически музей, разказващи историята на врачанското туристическо движение.

Паметникът „Вестителят на свободата“ е построен през 1961 г. в знак на признателност към освободителите на града. В чест на 100-годишнината от Освобождението на града тук са пренесени костите на двама руски офицери, загинали за освобождението на Враца и са поставени паметни плочи с имената им. Сигналът - тръбен зов за извоюваната свобода, с който на 28 октомври /9 ноември/ 1877 г., тръбачът Иван Петлак възвестява Освобождението на града от турско робство, се чува и днес, всяка неделя точно в 12.30 ч.

- ✓ **Къща на Баба Илийца, с. Челопек**

Село Челопек е родното място на Вазовата героиня, чийто подвиг е описан в разказа „Една българка“. През 1899 г. Иван Вазов пристига във врачанското село, където научава историята за баба Илийца. Около 105 години след случката се изгражда и къща, посветена на нея. Сградата се построява в непосредствена близост до родния ѝ дом и има автентична и красива архитектура. През 2003 г. официално отваря врати за посещения. В къщата е подредена изключително богата и забележителна експозиция от стари предмети на бита и мебели, красиви килими, типични народни носии за този край на България. Голям интерес за туристите представлява родословното дърво на прочутата българка. Къщата се стопанисва от Мемориален комплекс „Ботев път“.

- ✓ **Археологически комплекс „Калето“, Мездра**

АК Калето се намира край общинския център Мездра. В Справочника за недвижимото културно-историческо наследство в област Враца той е класиран като Народна старина (ДВ бр. 69 от 1927 г.), Архитектурно-строителен вид от Античността и Средновековието (ДВ бр. 90 от 1965 г.) – обект с национално значение. Посетителите на археологическия комплекс могат да видят крепостните останки и няколко експозиции от артефакти, намерени при разкопките, да се запознаят с историята на обекта. Понастоящем скалният рид на който се намират останките от крепостните стени е част от специално изграден туристически комплекс. АК „Калето“ е изграден в рамките на проекта „Историята, културата и природата – туристическите атракции на община Мездра“, спечелен от община Мездра по Оперативна програма „Регионално развитие 2007-2013“. Намира се близо до града, на брега на река Искър. Периодизация на обекта – от халколитната епоха до края на XIV в. Крепостните останки са от Античността и Средновековието. Предназначението на крепостта е било да защитава естествената връзка между Южна и Северна България (пътищата, свързващи Дунавската равнина и Софийското поле).

В програмата за управление на Община Мездра през мандат 2019-2023 г. е предвидено доизграждане на АК „Калето“ (II етап). След завършване на археологическите проучвания на западната част на скалния рид, структурите на територията на разкопките ще бъдат консервирани и реставрирани, ще се прокарат и настелят алеи, ще се постави ограда, указателни и информационни табели, и мястото ще бъде социализирано и привлекателно за туристически посещения. Така АК „Калето“ ще добие окончателния си вид.

- ✓ **Туристически комплекс „Дядо Йоцо гледа“ при с. Очин дол**

Паметникът на Вазовия герой се издига в художествено озеленена зона на комплекса, като естествената височина служи за природен постамент. Висок е 5 м. Представлява изправена фигура на възрастен мъж, облечен с народна носия, вперил поглед надолу към Искърското дефиле, където минава жп линията „София-Варна“ и приветства (махайки със смачкания в лявата си ръка калпак) живота в „нова България“. Скулптурата е дело на врачанския творец Георги Тишков и неговата ученичка Моника Игаренска.

В комплекса работи механа, предлагаща традиционна българска кухня. В ТК „Дядо Йоцо гледа“ всяка година в Неделята на слепия, се провежда Националния фолклорен събор „Де е българското“, на който се изявяват фолклорни изпълнители от цяла България.

- ✓ **Куртпашова кула, Враца**

Враца е единственият град в България в който са запазени две средновековни кули - „Куртпашовата“ (или „Серапионовата“, тъй като в съседство се е намирала къщата на Серапионови) и кулата на „Мешчиите“.

Кулата на Куртпашовци е типична къща-крепост, служила за укрепено жилище на врачанските турски бейове (спахии). Предполага се, че е изградена през XVII в. от местни майстори за потурчената българска болярска фамилия. Обявена е за народна старина в Държавен вестник № 69, 29 юни 1927 г. и основно е реставрирана, за да се използва за музейна сграда. По своята композиция и архитектурни особености представлява жилищно-отбранителна кула. Състои се от подземен, приземен и два допълнителни етажа, които са използвани за живеене.

Въпреки неголемите си размери - квадрат със страна 5,90 метра и височина 11 метра, кулата създава впечатление за средновековен замък. От 2012 г. Куртпашовата кула е отворена за посещение. На първия етаж функционира и музеен бутик за продажба на сувенири и копия на музейните експонати.

- ✓ **Кулата на Мешчиите**

Кулата на Мешчиите (Часовниковата кула) е по-голяма от Куртпашовата и също представлява жилищно-отбранителна кула, спомената и от Феликс Каниц в забележителния му труд „Дунавска България и Балкана“. Според първият историк на Враца - Йордан Попгеоргиев, Мешчиите са от рода на Шишмановците.

Кулата се състои от едно тежко, крупно каменно тяло, представляващо призма, с почти квадратен план с външни размери 9,85 на 10,20 м и с височина 13,40 м. Масивната част на кулата е изградена здраво от дребни камъни с дебели 1,80 м каменни стени. Предполага се, че е строена през XVII в.

След Освобождението, съществуващата във Враца истинска часовникова кула, изградена към средата и втората половина на XVIII в. е съборена, за да се разшири главният градски площад. Часовниковият механизъм е пренесен и поставен отгоре на кулата на Мешчиите и оттогава започнала да се нарича и „Часовниковата кула“. В последствие е изградена лека дървена надстройка с дървен парапет за противопожарна наблюдателница. Общата височина на кулата, заедно дървената надстройка е 24, 55 м.

Известно време в кулата на Мешчиите се е помещавала археологическата експозиция на Регионалния исторически музей.

На територията на община Враца има два археологически обекта, които могат да бъдат посетени от туристи - **„Градище“ и „Валога“.**

В местността „Градище“, на 1,5 км югозападно от Враца в посока с. Згориград се намира тракийско селище и крепост, която е преграждала входа към цялата згориградска долина, като при нападение я е превръщала в защитено място за цялото население, живеещо извън нея. Там е разкрита и раннохристиянска базилика.

Крепостта е тракийска, антична, късноантична и средновековна. Има предположения, че тук е била столицата на тракийското племе „Трибали“. В следващите векове римляни, византийци и българи са го доизграждали и изграждали допълнителни помощни укрепления и крепости. Има голяма вероятност описаната от придворния историк на император Юстиниан (527-565) - Прокопий Кесарийски крепост Валве, да е именно укреплението при Враца. До мястото на крепостта и базиликата има обособена **екопътека** – **„Наследствена пътека“. „Наследствената пътека“** функционира и сега, но след ремонта на пътя Враца – комплекс Леденика, заради изградените предпазни заграждения, тя е трудно достъпна.

Археологическият обект „Валога“ край село Оходен се намира на 25 км от Враца. Разкопките продължават през целия археологически сезон от април до октомври. Намерените в него артефакти могат да се видят в Регионалния исторически музей във Враца.

В музея са експонирани **най-старите човешки останки, намерени досега в България** на жена и на мъж, **открити в местността „Валога“**. Женският скелет (наречен от откривателите си Тодорка) е датиран от VI хилядолетие пр. Хр. и е открит през 2004 г. в раннонеолитен гроб край с. Оходен. Женският индивид е представител на най-ранната земеделска цивилизация. Мъжкият скелет (наречен Христо), открит през 2009 г., е проевропеиден тип на около 30-35 години и е престоял в погребалната яма 8000 години. Мъжът е бил висок около 165 см. Да главата му са били поставени погребални дарове - керамичен съд със сферична форма, а до рамото му кремъчен нож.

В Регионалния исторически музей може да се види и още един експонат, намерен в близост до мястото, където е открит скелетът на праисторическия мъж – глинен олтар с поставени в определен порядък три еленови черепа с огромни рога (наречен „Светилище на слънцето“). В района на обекта се изгражда център по експериментална археология на праисторически бит, технология и култура с възможности за създаване и развитие на алтернативния (археологически) туризъм.

На територията на **община Козлодуй**, на 2,5 км северно от с. Хърлец, върху невисоко плато на левия бряг на старото корито на р. Огоста, в местността „Калето“, могат да се видят останки от **античния град-крепост и средновековно селище „Августа“**. Резерватът е обявен за паметник на културата през 1965 г., а през 1984 г. е обявен за Национален археологически резерват, единствен до сега за Северозападна България.

На територията на **община Криводол** са запазени уникални исторически паметници – римска вила „Рустика“ и античен мавзолей край с. Уровене, останки от римски крепости край селата Осен, Краводер, Галатин и др. Всички обекти са консервирани. При археологически разкопки край с. Градешница е открита глинена плочка с писмени знаци – образец на първата

писменост в Европа. Характерно за тези земи по време на късноримската епоха е наличието на много имения, вили и крепости.

Културно-историческите **обекти със статут на паметници на културата с категория „национално значение“**, на територията на **община Криводол включват**:

1. Праисторическо селище „Задната дупка“, м. „Камъка“, с. Ботуня, ДВ бр. 25/1969 г.
2. Антична сграда /антична вила/, с. Галатин, ДВ бр. 91/1979 г.
3. Праисторическо селище, с. Градешница, ДВ бр. 90/1965 г.
4. Праисторическо и антично селище – Калето, гр. Криводол, ДВ бр. 90/1965 г.

В пещерите край с. Ботуня има все още неизследвани части. Необходимо е да се направи обследване от спелеолози.

Предмет на проучване през 2020 г. са оброците, оброчните места и дейности, вековни дървета в селата и общинския център на Община Криводол.

В първия етап от това проучване са обхванати селата Баурене, Ботуня, Галатин, Главаци, Градешница, Добруша, Криводол , Осен и Пудрия. Във втория етап са включени селата Краводер, Лесура ,Ракево, Уровене, Фурен. Предварителното проучване е насочено към издирване и събиране на информация и изготвяне на списък по населени места с оброците, които са били поддържани от местните в различни периоди на XIX в. и XX в., както и запознаване с обредната система на всяко отделно населено място, бита и традициите на местните.

Теренните проучвания ще продължат в селата Краводер, Голямо Бабино, Уровене, Ракево и Фурен. Оброчните места ще бъдат посетени, заснети, оброците измерени и документирани, а цялата информация ще се съхранява за ползване по предназначение в читалищната библиотека в град Криводол, за представяне на общината в бъдещ проект на РИМ-Враца за изготвяне на Карта на оброчните места в област Враца. На територията на община Криводол няма изградена специализирана инфраструктура, както до нито една от възможните туристически дестинации, така и до исторически и етнографски музеи в читалището, т.е. няма достъпна среда за хора с увреждания и е наложително успоредно с изграждането на подходи до обектите да се изгражда и специализирана инфраструктура. За всички обекти са необходими: обозначителни табели, маркировка, изграждане на подходи и специализирана инфраструктура за достъп до обектите, обществени тоалетни. Подобряване достъпността, за хора с увреждания, до сгради с културна и туристическа насоченост чрез изграждане на специализирана инфраструктура.

Културно-историческите забележителности, с национално значение на територията на **община Мизия включват**:

- ✓ Мемориалният комплекс „Ботев път“ – с. Софрониево;
- ✓ Гърбов мост – с. Липница - част от мемориалния комплекс „Ботев път“;
- ✓ Средновековна църква „Св. Николай“ – с. Софрониево.

В **Оряхово** могат да бъдат посетени Исторически музей с четири обекта, една частна галерия и средновековната крепост „Камъка“.

Своеобразен туристически маршрут формират забележителностите в центъра на град Оряхово, който се обслужва с беседа от музейния екип по желание на туристите. Той включва Паметника на загиналите румънски войни, дело на италианския скулптор Арналдо Дзоки, сградата на Народно читалище „Надежда 1871“, построена през 1936 г. по проект на видните оряховски

архитекти Иван Васильов и Димитър Цолов, Бюст-паметника на Васил Левски, свързан с преминаването на Апостола, Възрожденската църква „Св. Георги“, открита през 1837 г. и църква „Успение на Пресвета Богородица“, действаща от 1911 г. Впечатляващи са реставрираните сгради от края на XIX - началото на XX век, като Екемджиевата къща и сградата на ЦПЛР – ОДК „Людмила Живкова“, бивша земеделска банка.

В границите на градската зона се намира средновековната крепост „Камъка“, на 1 км западно от центъра. До нея се достига по шосе. Изградена е през IX в. като част от дунавската укрепителна система на Първата българска държава. В периода XII-XIV в. е подновена и има ролята на важно защитно съоръжение. Продължава да се използва и след падането под османско робство до края на XV в. Първи сведения за нея се откриват в унгарска грамота от 1283 г. През крепостта преминават войските на два кръстоносни похода, предвождани от унгарските крале Сигизмунд (1396) и Владислав Ягело (1444). Днес от крепостта е запазена правоъгълна двуетажна кула от времето на Втората българска държава. Останките от средновековното строителство и красивата панорамна гледка към река Дунав очароват посетителите. От 2021 г. действа проект на музея при крепостта с предлагане на уикенд услуга „Стрелба с лък“ през топлия сезон.

Археологически обекти на територията на **община Роман**: „Романова крепост“ – средновековна крепост, обявена за паметник на културата и антично средновековно селище с некропол в местност „Селището“, антична крепост в землището на с. Синьо бърдо, тракийско селище „Викус трулензиум“ – обявено за паметник на културата в землището на с. Кунино, праисторическо селище в пещерата „Превъртенка“, обявено за паметник на културата.

При описанието на природните и исторически забележителности е използвана и информация от сайтовете:

http://zonavratsa.blogspot.com/2013/08/proba.html,

https://bulgariatravel.org/, https://www.tourism.government.bg/, https://vr-balkan.net/

III.1.2 КУЛТУРНИ ИНСТИТУЦИИ

В обхвата на културните институции се включват музеите, театрите и музикалните колективи (сценичните изкуства) и библиотеките.

През 2020 г. дейността на културните институции беше ограничена поради въведените противоепидемични мерки на територията на Република България.

Музеи

Към 2020 г. на територията на област Враца функционират 3 професионално действащи музея, регистрирани съгласно Закона за културното наследство. Движимите културни ценности в тях са национално богатство и представляват част от Националния музеен фонд. Музейните експозиции в областта включват 144 705 експонати.

Регионален исторически музей с художествена галерия /РИМ/ Враца

Историческият музей във Враца е включен в Стоте национални туристически обекта. Сградата е една от малкото в България (за времето си, а и досега), която е специално проектирана и изградена именно за нуждите на съвременен музей. В него се намира Рогозенското съкровище, най-голямото тракийско съкровище откривано досега. Общото му тегло е над 20 кг. Състои се от

165 кани, фиали и чаши от сребро с позлата, изработени в характерен тракийски стил. Някои от съдовете са донесени от древна Елада, а върху друга група фиали са гравирани имената на двама тракийски царе – Котис и Керсеблепт. Отличават се с уникална украса - растителни и геометрични орнаменти, изображения на хора и животни, сцени от древногръцката и тракийската митология.

Залите на РИМ-Враца предлагат единствени по рода си експозиции, които могат да се видят само там. Това са: експозиция „Музей от хартия“, „Ботева зала“, експозиция „Първа Атомна“, експозиция „Врачански съкровища и традиционно златарство“, представени в Централната зала на музея и експозициите „Традиционни транспортни средства“ и „Светът на детето“, представени в Етнографско-възрожденски комплекс „Св. Софроний Врачански“.

Друга голяма находка, която може да се види в музея е съкровището от Могиланската могила. Най-големите находки са златен венец и сребърен позлатен наколенник /кнемида/. Открити са през 1965 г. при археологически разкопки на Могиланската могила в центъра на града.

Златният венец от Могиланската могила наподобява лаврови клонки и тежи 205 гр. чисто злато. Венецът е шедьовър на античното ювелирно изкуство. Изработен е толкова изящно, че при най-леко докосване звънти. В музея се съхранява и направената от проф. Йордан Йорданов пластична реконструкция на главата, върху която е намерен венеца.

Керамичната плочка с пиктограми е сред най-ценните експонати в музея. Тя е от раннохалколитното селище край село Градешница, Врачанско (първата половина на V хил. пр. Хр). Плочката е открита при археологически разкопки през 1969 г. Върху лицевата страна личат 24 линейно-геометрични знаци. Плочката отразява кулминацията от развитието на първата земеделска цивилизация в Европа преди 7000 години. Това са най-ранните писмени знаци в света – с около 1500 години по-стари от тези на шумерите и откритата писменост в Египет и остров Крит.

В Художествената галерия, част от музея, има на 2200 картини и скулптури на майсторите – Димитър Казаков – Нерон, Златю Бояджиев, Кирил Боюклийски, Васил Стоилов, Борис Коцев, Светлин Русев, Людмил Младенов, Петър Кънчев, Андрей Николов, Иван Фунев, Георги Тишков.

Етнографско-възрожденския комплекс „Свети Софроний Епископ Врачански“

До 1976 г. в сградата на Етнографско-възрожденския комплекс, който е част от Регионалния исторически музей, се е помещавало начално училище, наследник на най-старото училище във Враца – Възнесенското.

Всички сгради на комплекса са архитектурно-исторически паметници на културата. Наречен е на големия родолюбец свети Софроний Епископ Врачански и е разгърнат на площ от 5 декара. Включва две обществени сгради – църква и училище и три възрожденски къщи. В двора на комплекса се извършват сватбени ритуали, провеждат се концерти, литературни четения и други събития.

В залите на Етнографския комплекс са показани експонати от материалната и духовна култура във Врачанско от края на XIX и началото на XX век.

Исторически музей – гр. Оряхово, https://im.oriahovo.bg/

Исторически музей град Оряхово официално е регистриран със заповед на Министерството на народното просвещение № 767 от 16 март 1939 г. С протокол от 3 април 1939 г. съществуващата читалищна музейна сбирка се предава на новосъздадения музей. От 1954 г той се помещава в сграда в стил късен сецесион, декларирана архитектурна ценност. През 1985 г. са направени две нови постоянни експозиции – „Археология“ и „Възраждане“, отворени за посетители и днес. В трета зала се предлагат временни изложби. В двора е подреден малък лапидариум. Тук могат да се видят прекрасни образци на раннохристиянското изкуство - статуята „Добрия пастир“ и Каменен кръст. Вторият музеен обект е Етнографската къща. Тя е част от колорита на Старата чаршия на Оряхово. Реставрирана е през 1989 г., като е запазен нейния възрожденски стил. Представя традициите на Оряховския край в експозиция „Народен бит и култура“. Атрактивен елемент от нея е действащ тъкачен стан, на който всеки желаещ може да опита да тъче. През 1986 г. е създадена галерия, която носи името на художника-авангардист Марин Върбанов, роден в Оряхово. Тя е отдел на музея. Художествената галерия „Проф. Марин Върбанов“ е разположена в зала, част от административната сграда на Община Оряхово. Сред творбите от фонда ѝ са текстилната скулптура „Чан“ на проф. Марин Върбанов и пентаптихът „Човекът и природата на проф. Марин Коцев. Четвъртият музеен обект е откритата на 17 август 2018 г. Къща – музей „Дико Илиев и духовите музики“, резултат от успешно реализиран проект на община Оряхово по програма Интеррег, подкрепяща развитието на трансграничния фестивален туризъм. Основната експозиция „Дико Илиев“ съдържа снимки, вещи на народния композитор. На информационно табло гостите на музея могат да разгледат сайта на къщата с публикувани биография и данни за творчеството на Дико Илиев или да се включат в интерактивни музикални игри. В таванското пространство е подредена втора експозиция „Апостолското дело на Дико Илиев – духовите музики от Северозападна България“, която разказва за създаването и развитието на духовите оркестри в района. В реновираната сграда, културно наследство от миналото, намира достойно място и частица от живота на народния артист Андрей Чапразов, роден в Оряхово. Вниманието привлича и експозицията „Градски бит“. Тя е разположена в помещение с оригинална стенна живопис и въвежда в очарователната атмосфера на заможен оряховски дом от 20-30 те години на XX век. В сутерена на сградата се намира частната галерия „Савчеви“, която организира периодично пленери, посветени на проф. Марин Върбанов.

По данни, публикувани на сайта на НСИ е систематизирана посочената по-долу информация за област Враца:

През 2019 г. броят на посещенията в музеите в област Враца са намалели с 8,8% спрямо предходната година и достига 21 000. През 2020 г., като следствие от ограниченията поради въведените противоепидемични мерки за борба с COVID 19, броят на посещенията драстично намалява, с 66%, спрямо 2019 г., като достигат до 7 178.

Чуждите граждани, посетили през 2019 г. трите музея на територията на областта, са 1,1 хил. или 5,2% от общия брой на посетителите. В сравнение с предходната година чуждестранните гости намаляват с 1,4%. В дните със свободен вход са осъществени 43,9% от посещенията в музеите. През 2019 г. изнесените пред посетителите в музеите беседи са 735, уредени са 19 съвместни изложби. Активността на музейните работници включва и други организирани прояви – на територията на музеите са организирани 12 обсъждания на книги, осъществени са 3 видео-прожекции, 10 концерта и 2 конкурса.

През 2020 г. в трите музея са направени 20 948 посещения.

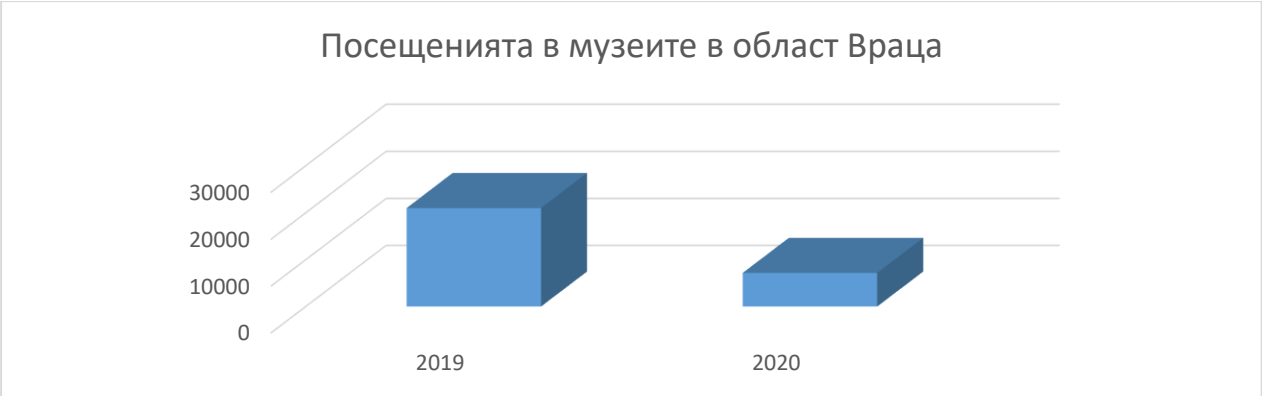

Музей „Къща на банатския бит“ в Бърдарски геран, общ. Бяла Слатина

Музеят е създаден по повод 100-годишнината на селото през 1987 г. Сбирката е изградена със съдействието на специалисти етнографи от Регионалния етнографски музей в гр. Враца. В сградата, която е типична банатска къща, е пресъздаден традиционния банашки бит. Специфичната подредба, разположението на стаите, зиданите печки и традиционните носии създават автентична атмосфера и са истинска атракция за гостите на селото. В музея се предлагат сувенири и традиционни местни продукти, с което се подпомага издръжката му. Липсва, обаче, целенасочено финансиране за опазване и реклама развитие на обекта.

Къща-музей на поета Николай Хрелков в град Бяла Слатина, в стар архитектурен стил;

Читалищен музей в с. Търнава, общ. Бяла Слатина, с археологическа, етнографска и историческа сбирка, отнасяща се до миналото и настоящето на село Търнава;

Постоянна прицърковна музейна сбирка в храм „Св. Параскева“ гр. Бяла Слатина.

Художествена галерия при НЧ „Развитие-1892“, гр. Бяла Слатина

Художествената галерия е създадена през 1984 г. и е единствена по рода си на територията на общината. Фондът на галерията съдържа над 300 произведения на изобразителното изкуство. Галерията е едно от значимите средища на културен живот в общината. Тук се организират множество прояви, свързани с разпространение и популяризиране на произведенията на изобразителното изкуство, изложби и творчески срещи.

Археологически музей и художествена галерия, с. Борован

Истинска гордост за Борован е местният Археологически музей, който е открит на 01. 06. 1972 г., заедно с новия читалищен дом „Цани Иванов“ и паметника на героите, дело на скулптура Владимир Цветков и архитекта Стойко Дончев, а художник – проектант е художника Владимир Ганецовски. Музеят има три зали – „Археология“ и „История“, в които са събрани над 300 разнообразни предмети от археологията, бита и труда на местното население, оръжия на труда и етнографски материали. Музеят вече е ремонтиран, има три зали и е официално открит на 21. 10. 2011 г. за посещения. През 1981 год. във връзка с честването на 1300 годишнината от основаването на българската държава, борованската общественост има собствена художествена галерия. Свои художествени творби даряват художниците Владимир Ганецовски, Цено Ценов, Христо Велков и Димитър Ганчев - възпитаници на Борованската гимназия; Димитър Шонев, Людмил Младенов,

Крум Панов, Георги Тишков, Георги Тошев, Петър Ненов, Вълчан Вълчинов и др. от групата на врачанските художници и студентите Цвета Бонева, Зоя Митева, Стоян Божилов, Петър Къчев и Кирил Беков.

От месец май 2008 год. художествената галерия се намира в сградата на читалището и носи името на художникът от Борован Владимир Ганецовски.

Археологически и етнографски музеи, и художествена галерия, гр. Криводол

Град Криводол е утвърден общински културен център, разполагащ с исторически музей, 2 етнографски сбирки и картинна галерия.

Исторически музей в гр. Криводол, съдържа артефакти от „Етнокултура Градешница“ и „Етнокултура Криводол“, открити при разкопки в землището на селища от общината, както и копие на глинената плочка, за която се счита, че съдържа най-древното писмо в Европа.

Етнографска „Хубост за бъдни векове или приказка без начало и без край за златните ръце български“ е обособена през 2017 г. с дарения на местната общност от цялата община. Разпределена е условно в три раздела както следва:1.Битов инвентар; 2.Обработка на вълна и коноп; 3. Тъкани и традиционни облекла.

Етнографска сбирка „Община Криводол - бит и култура до 70-те години на 20 век“ е открита през 2019 г. и съдържа битов и селскостопански инвентар, духови музикални инструменти.

Художествената галерия е уредена със скулптури и картини от различни жанрове на изобразителното и приложно изкуство на художници от Врачанска област, предимно дарения. Съдържа 75 картини и 26 скулптури, пластики, бюстове. Свои художествени творби даряват художниците Владимир Ганецовски, Цено Ценов, Димитър Шонев, Людмил Младенов , Георги Тишков, Тодор Иванов, Тодор Първанов и Явор Витанов.

Градска художествена галерия – Мездра/ГХГ/

Художествената галерия в Мездра е открита на 28 декември 1971 г. и е първата във Врачански окръг, извън окръжния център. Нейно притежание са творби на големите наши художници Андрей Николов, Иван Фунев, Илия Петров, Васил Захариев, Ценко Бояджиев, Боян Петров, Евтим Томов, Борис Колев, Бисера Прахова, Мария Недкова и др. Пръв уредник на галерията е Любомир Минковски. Дългогодишен уредник на ГХГ е Венета Балканска. В момента с арт мениджмънта, фондовата и експозиционната дейност на ГХГ се занимава Светла Дамяновска.

Понастоящем Градската галерия има богата сбирка от творби на емблематичните за община Мездра автори: скулпторите проф. Иван Фунев, Георги Тошев, Петко Мичев, живописците Димитър Македонски, Павлин Коцев, Николай Кучков, Любомир Минковски и др. Традиционна за галерията е изложбата-конкурс „Жените в изкуството“, която се провежда всяка пролет от 2004 г. насам. Галерията показва средно по 12 временни изложби всяка година. Поставено е началото на музейните образователни програми „Класика и съвременност в българското изобразително изкуство“ и „Български народни художествени традиции“, предназначени за ученици. ГХГ провежда и пленери, посветени на годишнини от рождението на изтъкнати художници, родени или живели и творили в Община Мездра.

Алея „Александър Стамболийски“ в Мездра - скулптурна галерия на открито

От 2004 г. Община Мездра провежда симпозиуми по скулптура с национално и международно участие. Те имат за цел да популяризират добива и качествата на варовика, чиито богати находища се намират на територията на общината, и създаването на художествени произведения, които да оформят централната градска част. Проведени до момента са симпозиумите: „Метаморфози“ – 2004 г., „Кръговрати“ – 2006 г., „Мездра“ – 2008 г., „Мездра“ – 2010 г., „Мездра“ – 2012 г., „Мездра“ – 2014 г., „Мездра“ – 2020 г. По време на тези форуми са създадени 41 произведения от 29 автора (27 българи от 14 града в България и чужденци от Валенсия – Испания и Кампина – Румъния), които са експонирани на пешеходната алея „Александър Стамболийски“ в град Мездра и е любимо място за разходки, игра на децата и спорт.

Сценични изкуства

През 2019 г. в Драматично-куклен театър Враца са организирани 250 представления, посетени от 26 536 зрители. Представленията от български автори са 19,2%, а посетителите им са 17,1% от всички. В сравнение с 2018 г. общо представленията и посещенията се увеличават съответно с 3,3% и 19,4%. Увеличава се и средният брой посетители на едно представление, от 92 души през 2018 г. на 106 души през 2019 година. През 2019 г. представленията на филхармонията във Враца са 117 с 18 468 посетители.

Библиотеки и Читалища

През 2019 г. в гр. Враца функционира една библиотека с библиотечен фонд над 200 хил. библиотечни документа: книги, продължаващи издания – вестници, списания, бюлетини и други.

Във всички общини функционират читалища, като по данни на НСИ в област Враца те са 101 на брой, като в т.ч. влизат: 62 читалища, осигуряващи компютри с достъп до интернет за ползване от потребители, 100 читалища с функционираща библиотека, 82 читалища със зала за представления.

Читалищата са превърнати в културно-информационни центрове и средища за социално общуване на местните общности. Със своята дейност те допринасят за укрепване, популяризиране и развитие на българската идентичност, култура и духовни ценности. Спомагат за опазване на фолклора и традиционното народно богатство и създаване на условия и възможности за тяхното развитие и популяризиране чрез включването им в програмите за културен туризъм. В читалищата от областта функционират любителски състави за фолклор, чиято дейност е да събират и представят националното фолклорно богатство в различните му жанрови форми: обработен фолклор, изворен фолклор, хорово изкуство, народно песенно изкуство, песенен градски фолклор, танцов фолклор, словесен фолклор и клубните форми за народни хора; целенасочена работа по възстановяване на празнично-обредния календар и местните традиции и обичаи. Читалищата организират и възстановяват автентични обичаи и местни празници, характерни за даденото населено място.

Кина

В края на 2019 г. кината в област Враца са 4. В сравнение с предходната година прожекциите в кината се увеличават с 63,0% и достигат до 4 373. Посещенията на зрители през 2019 г. в сравнение с 2018 г. се увеличават с 86,8% и достигат до 58,5 хиляди.

III.2. ТУРИЗЪМ С ПОТЕНЦИАЛ

Културният туризъм в своите разновидности (познавателен, фестивален, творчески, поклоннически, винен и кулинарен) е сред приоритетите на националната туристическа политика, заради огромния неоползотворен потенциал и конкурентните пазарни ниши. България е една от най-старите европейски държави и наследник на древни цивилизации. Тракийски, римски, византийски и средновековни култури са оставили отпечатък в множество експонирани обекти и музейни артефакти. Развитието на културния туризъм е свързано и с развита мрежа от културни институции (музеи, галерии, читалища), допълнена от културни събития и фестивали.

„Българското наследство притежава висока културна стойност и е изключително разнообразно по типология на ценностите с дълбока културна стратификация. През вековете нашите земи са културен кръстопът, в който различни цивилизации оставят следи. Това е забележителна особеност на българския пейзаж. Симбиозата култура и природа, материално и нематериално наследство за Северозападен регион е уникална система от ценности, до голяма степен неизследвана, която представлява силен потенциал за развитие“ – ИТСР на СЗР.

Основа за развитие на туризъм са местните фолклор, бит, култура и обичаи, както и религиозния туризъм, там където има потенциал. Достъпът до река Дунав в общините Козлодуй и Оряхово разкрива много възможности за създаване на комплексни туристически продукти, базирани на традициите на рибарските общности в риболова, кулинарията, производството на рибни продукти, които да бъдат адаптирани към спецификата на различните поколения туристи. През месец юни в гр. Козлодуй се провежда „Фестивал на рибата“, по повод Международния ден на река Дунав и Световния ден на риболова. Фестивалът включва: състезание по риболов, шеф-готвач с демонстрация по приготвяне на традиционна рибена чорба и кулинарен конкурс, който включва приготвянето на ястия от дунавска риба. Потенциал за разработка на нови продукти дават и стопанските дейности в региона като винопроизводството в общините Оряхово и Мездра.

III.2.1 ЕКОТУРИЗЪМ – ВЕЛОСИПЕДЕН, СЕЛСКИ ТУРИЗЪМ, ПРИКЛЮЧЕНСКИ ТУРИЗЪМ И ДР.

Туристически маршрути:

Община Враца

- ✓ Исторически маршрут: „По стъпките на Ботевата чета“;
- ✓ Исторически маршрут: „Антична и средновековна Вратица“;
- ✓ Познавателен маршрут: „Враца – пещера Леденика“;
- ✓ Познавателен маршрут: „Карст и биологично разнообразие“;
- ✓ Познавателен маршрут: „Планинарство за начинаещи“;
- ✓ Познавателен маршрут: „Белоглавият лешояд в ПП „Врачански Балкан“;
- ✓ Спортно – туристически маршрут: „Горска пътека на здравето“;
- ✓ Познавателен маршрут: „Войводин дол – водопад „Скакля“;
- ✓ Място за къмпинг – местността „Кариерата“ – над с. Згориград;
- ✓ Горска пътека на приказките;
- ✓ Екопътека „Боров камък“;

- ✓ град Враца – водопад „Скакля“ – местност „Патлейна“ – местност „Избата“ – връх „Околчица“;
- ✓ град Враца – кв. Медковец – местност „Женската вода“ – връх „Околчица“.

Община Криводол

В Програма за развитие на туризма в община Криводол 2021-2027 е заложено изграждане на туристически/исторически маршрут „Криводолският край-от античността до днес“:

Манастир „Свети Йоан Предтеча“ Градешница – Римска вила „Рустика“ Криводол - Римски мавзолей Уровене – мемориален комплекс „Септемврийци“ в местността „Томин мост“ – Исторически и етнографски музей Криводол –- Праисторическо селище „Задната дупка“, м. „Камъка“, с. Ботуня – Манастир „Иван Пусти“ (Мътнишки манастир).

Община Мездра

На територията на общината се намират общо 5 маркирани туристически пътеки за любителите на екотуризма, както следва:

- ✓ гр. Мездра – с. Дърманци;
- ✓ м. „Дупката“ – с. Дърманци;
- ✓ с. Лютиброд – м. „Просечен камък“ – манастир „Успение Богородично“ с. Черепиш;
- ✓ с. Лютиброд – м. „Промката“ – „Кръста“ – с. Черепиш;
- ✓ с. Лютиброд – м. „Рашов дол“ – с. Челопек.

Туристическа пътека свърза живописното Искърско дефиле с Балкана. Пътеката започва от с. Очин дол и завършва до хижа „Пършевица“, като маршрутът й преминава през Туристически комплекс „Дядо Йоцо гледа“.

Предстои разработването и облагородяването на нови туристически маршрути.

През 2019 г. стартира партньорство за **проект Геопарк „Искърски каньон“,** който е първият проект за геопарк под егидата на ЮНЕСКО в България между район „Нови Искър“ (София) и общините Своге и Мездра. Инициатива е на представители на Минно-геоложкия университет. Геопарковете са обекти, насочени основно към стимулиране развитието на специализирания туризъм, който се основава на геоложкото наследство, а България има уникално геоложко наследство, защото на нейната територия се разкриват всички типове скали от всички възрасти.

След обсъждане с екипа от университета, общините Мездра, Своге и район „Нови Искър“ се обединяват около създаването му. Очаква се от съвместните дейности да се разкрият нови работни места чрез стимулиране на иновативни местни инициативи, малък бизнес, алтернативни форми на туризъм - екотуризъм, селски туризъм, кулинарен туризъм, винен туризъм и др.

Идеята за проекта е още от 2002 г. и включва геопарк „Искърски пролом“, който е българският Гранд Каньон и представя цялата история на Земята в рамките на 100 км от столицата София. Искърският пролом е също така единственият пролом в света, който започва от столица и това е уникална възможност за разработване на туристически маршрути, започващи и завършващи

в София. Независимо от огромния си потенциал до момента този проект остава в работен вариант поради слабата координация на българските държавни институции, както и липсата на финансиране.

През периода 2021-2027 г. усилията на партньорите трябва да продължат за осигуряване на успешното реализиране на идеята и развитие на „българският Гранд каньон“ като музей на открито.

Община Оряхово

Маршрут: „Забележителностите на Оряхово“ /площад „Дико Илиев“ с Паметник на загиналите румънски войни и читалище „Надежда 1871“ – парк „Ловен дом“ с мемориален комплекс на загиналите във войните и сграда от 1937 г. на ловно -рибарското дружество - музей и художествените галерии – Екемджиевата къща – Етнографската къща – Възрожденска църква „Св. Георги“ – църква „Успение на Пресвета Богородица“./

Вело маршрути:

- ✓ почивна станция Горски дом – местност „Замбина могила“ – местност „Учителски колонии“ – почивна станция Горски дом;
- ✓ град Враца – водопад „Скакля“ – с. Згориград;
- ✓ град Враца – водопад „Скакля“ – местност „Зебрец“ – местност „Картиново лице“ – с. Згориград.

- ✓ В Общия устройствен план на община Бяла Слатина се предвижда прокарване на велоалея до с. Драшан по следния маршрут: гр. Бяла Слатина – с. Попица – с. Бъркачево – с. Враняк – с. Габаре – с. Драшан – с. Каменно поле, общ. (Роман), както и прокарване на велоалея до с. Бърдарски геран по следния маршрут: гр. Бяла Слатина – с. Бърдарски геран.

- ✓ Град Мездра е едно от 32-те населени места , оборудвани с електрически велосипеди (5 броя) и зарядна станция – един от пунктовете, от които те могат да се наемат, за придвижване до 70 км. Мрежата за електрически велосипеди обхваща българските градове Добрич, Русе, Велико Търново, Плевен, Враца, Г. Оряховица, Свищов, Мездра, Балчик, Лом, Монтана, Червен Бряг, Дулово, Оряхово и Силистра, Видин и румънските градове Гюргево, Д.Т. Северин, Калараш, Констанца и Крайова, Александрия, Меджидия, Мангалия, Каракал, Рошиори, Т. Магуреле, Черна вода, Нъводари, Слатина и Олтеница, Калафат. Тази инициатива успешно подпомага развитието на туризма в трансграничния регион.
- ✓ В План за интегрирано развитие на община Криводол 2021-2027 г. се предвижда ремонт на съществуващата Еко пътека, изградена върху общински терен, която започва от село Ботуня, преминава през пещери и завършва близо до плато. Включва места за наблюдение на природния свят;
- ✓ Община Криводол: Колоездачна пътека – Маршрутът на пътеката следва почти напълно този на еко пътеката. Теренът е общинска собственост;
- ✓ Община Криводол: Място за къмпинг – Зона за къмпинг с места за приготвяне на храна. Избор на лесно достижимо място с оглед близост до еко- и велосипедната пътека;

III.2.2 ВИНЕН И КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ

Като ниша за бъдещо развитие може да се отчете липсата към момента на типични за региона ястия, които, веднъж разработени, чрез своята популярност и реклама биха могли да привличат посетителски интерес, обогатявайки преживяванията на избралите като дестинация област Враца.

Община Враца

Празникът „Згориградска олелия с мезета и греяна ракия“, се провежда в началото на м. март в село Згориград, намиращо се на 3 км. от Враца. Организатор на събитието е НЧ „Пробуда 1926“. В празника са включени конкурси за най-върла греяна ракия, както и най-вкусни мезета от сланина, суджук, луканки, пастърми, жарени меса и изкусно аранжирани блюда.

През месец май в село Баница се провежда и Празник на баницата, който има вече 19 издания. На празника могат да се опитат над 100 баници – сладки, солени, с месо или зеленчуци.

Празникът „Врачански мезета, вина и ракии“ се провежда в средата на м. декември на централния площад на Враца, където могат да се дегустират различни домашни ракии и вино, както и подходящи за тях домашни мезета. Във всяка категория организаторите от Община Враца присъждат награди.

От месец юли 2020 г. **ежемесечно се провеждат самостоятелни фермерски пазари**, които имат за цел да подкрепят родното производство и да предоставят възможност на българските производители да презентират и реализират своята продукция по най-ефективния начин. Представят се биопродукти на производители от цялата страна – сезонни плодове, зеленчуци и подправки, хлебни изделия – царевичен хляб с орехи и подправки, зеленчуков хляб, пълнозърнести питки, сушени плодове и манатарки, шипково масло, габровски пестил, пчелни продукти, пречистено планинско масло, крокмач, кашкавал с боровинки и подправки, месни специалитети, плодови сиропи от боровинка, бъз и джинджифил, чипровски кори за баница, козе сирене, натурален шоколад, ракия от ягоди, селектирани вина на фирма „Врачанска теменуга“, изба „Понте Дио“ и винарна „Типченица“, мурсалски чай, както и натурална козметика - екстракт от охлюви, масла от лавандула, билкови тинктури и лечебни кремове.

Община Криводол

Добиването на пчелен мед е традиционен древен поминък, съхранен и по нашите места и до днес. В 12 от общо 15 населени места в общината се отглеждат пчелни семейства от около 60 пчелари – регистрирани и нерегистрирани. През 2014 година е създадено Общинско пчеларско сдружение „Ботунска пчела“ и ежегодно на 10 февруари – Ден на Св. Харалампи се прави **общинско изложение на пчелни продукти и пчеларски инвентар** за обработване на суровината. **Изложението е с потенциал да разшири обхвата си и да се развие като Областен фестивал на меда.**

Община Мездра

Винарна Типченица е малка новоизградена винарна, която се намира в живописното село Типченица – в хълмистия Северозапад на България.

Винарната е специализирана в производството на разнообразни бутикови серии от висококачествени вина. Умереният климат и спецификите на тероара тук помагат да се създадат

елегантни вина, известни с най-свежия плодов аромат в региона. Гроздето се отглежда по биологичен начин в собствени лозя, които са засадени на хълмовете над селото – само на няколко километра от избата.

От лозовите масиви се открива прекрасна гледка към Врачанския балкан и околностите на Типченица. Фирмата обработва 286 декара собствени лозя с традиционните български сортове Врачански мискет и Рубин и широко-разпространените Каберне совиньон, Мерло и Шардоне.

„КЛЕМАНС 09“ ООД е собственик на първата лицензирана крафт дестилерия у нас – Дестилерия „Клеманс“, намираща се в с. Горна Бешовица. Това е занаятчийска дестилерия, съсредоточена в производството на ракии в малки серии с високо качество. Плодовете се подбират внимателно и ферментират без добавена захар и други суплементи. Дестилацията е фракционна, в медни казани с ректификационна колона и дефлегматор. Отлежаването на материала става в дъбови бурета и съдове от инокс. Всички продукти се бутилират ръчно на място в дестилерията.

Дестилерията има собствена марка - „The Alchemist a posteriori“, спечелила Златен медал в категория „Винени и гроздови ракии“ на Rakia and spirits Fest Sofia. Продуктите на Дестилерия „КЛЕМАНС 09“ ООД могат да бъдат дегустирани в семейния бутиков хотел „Къщата ИВ“, в с. Горна Бешовица (13 стаи, 26 легла), в съчетание с вкусна храна от традиционната и модерна кухня и домашно приготвени десерти.

III.2.3 РЕЛИГИОЗЕН (ПОКЛОННИЧЕСКИ) ТУРИЗЪМ

Община Бяла Слатина

На територията на общината се намира с. Бърдарски геран, което се населява от банатски българи – българи преселници от историческата област Банат, изповядващи нетрадиционна за страната католическа религия, съхранили специфични обичаи, традиции, език, бит и култура. В селото има музей на банатската къща, който е създаден по повод 100 годишнината на селото през 1987 г. Банатските българи представляват българска етно-религиозна общност със свои отличителни особености и фолклор. Съществува интерес сред жителите на селото да се занимават с културен туризъм. В селото има свободен сграден фонд в добро състояние, а именно: фамилни къщи със специфична архитектура и обзавеждане.

Населението има богати и интересни обичаи, традиции и култура, различаваща се от характерната за страната и региона. Банатските българи са уникални с красивите си носии, езика на който общуват и с вкусните ястия, които те умеят да приготвят.

За развитието на туризма в с. Бърдарски геран е необходимо да се изгради базова туристическа инфраструктура и да се организират съответни рекламни кампании, за популяризиране на селото като привлекателна културно-историческа дестинация.

Общият устройствен план предвижда прокарване на велоалея до с. Бърдарски геран по следния маршрут: гр. Бяла Слатина – с. Бърдарски геран.

Обект на туристически интерес е **католическият храм „Свети Йосиф“ в село Бърдарски геран**, изграден през 1930 г. Архитектурата в селото е трикорабна, с елементи от новоготически стил. Храмовият празник е на 19 март.

Немската църква в село Бърдарски геран: Храмът „Дева Мария – Майка на святата надежда“ се намира се в големия двор на бившия манастир на бенедиктинките заедно със старата манастирска сграда и сградата на бившето немско училище.

Община Враца

Поклоннически пешеходен поход „Светият път“– Велико Търново – манастир „Иван Пусти“ край Враца – София – Рилски манастир.

По повод 550 годишнината от връщане мощите на св. Йоан Рилски в Рилската света обител през 1469 година, през 2019 г. се слага началото на поклоннически пешеходен поход „Светият път“. Той започва от 30 юни и продължава до 31 юли. За първи път походът преминава по маршрут, максимално близък до пътя на пренасяне мощите на Св. Йоан Рилски от Велико Търново до Рилския манастир. Организира се от монашеска процесия, определена от събора на Рилския манастир, водена от йеромонах Теофан, йеромонах Варлаам, брат Келасий и презвитер Йоан от Белчин. След получаване чудодейните мощи на св. Йоан Рилски в Търново, участниците изминават пътя от старата българска столица през град Никопол, манастира „Св. Георги“ при гр. Плевен, Садовския манастир при с. Садовец, Карлуковския манастир, Тържишкия манастир, манастира „Св. Йоан Пусти“ при гр. Враца, Черепишкия манастир, Курилския манастир „Св. Йоан Рилски“ при гр. Нови Искър, ротондата „Св. Георги“ в София и Кладнишкия манастир, достигат метоха „Орлица“ и Рилската света обител.

Община Козлодуй

Църквата „Св. Троица“ в Козлодуй, построена с дарения на населението и осветена на 8.09.1914 г., е архитектурно-художествен паметник с уникална дърворезба по иконостаса, проскинетарията и архиерейския трон. **Църквата „Св. Вознесение“** в с. Бутан е единствената двуетажна църква в България със специфичен изнесен олтар. На първия етаж се помещава килийно училище. Построена през 1860 г. и осветена на следващата година, не е преставала да функционира и до днес. Тя е една от малкото неманастирски църкви с три камбани.

Община Криводол

Градешки манастир „Св. Йоан Предчета“ се намира на километър и половина северо-западно от село Градешница. Възникването на манастира е свързано с крепостта в местността „Калето“, съществувала до началото на XI в. и със средновековното селище „Селището“ (съществувало и по времето на Втората българска държава XII – XIV в.) и неговия некропол. Манастирската църква е построена 1861 година. Двуетажните жилищни постройки са издигнати през 1865 г.

<u>Манастир „Иван Пусти“</u>, наричан още Мътнишки манастир“.

Манастирът е разположен в местността „Мътница“ в землището на с. Краводер. Не е действащ. Сградата е в добро състояние, но няма икони.

Община Мездра

Черепишкият манастир „Успение Богородично“ е изграден по време на управлението цар Иван Шишман (управлявал 1371 – 1395 г.). Разположен е на самия бряг на река Искър, в подножието на величествени скали, с издълбани в тях стотици пещери. Местните легенди

разказват, че кръглите отвори в скалния масив и белия цвят са дали името на манастира – Черепишки (от „череп“). Според други предания, след една от последните битки на цар Иван Шишман, провела се в наблизо, на земята останали да се белеят много кости от избитите му войници, а черепите им и до днес се съхраняват в костницата на манастира. Манастирът многократно е разрушаван и възстановяван. Запазен е неговият устав (типик) от 1390 г. В началото на XVII в. опустошеният манастир е възобновен от Св. Пимен Софийски (Зографски).

В манастирския двор се намират няколко постройки, но две от тях се открояват сред останалите – църквата и изградената на стръмна скала костница. Манастирският храм има изящна вътрешна уредба. Дърворезбата на иконостаса и плащеницата, извезана през 1844 г. са уникални. В двора на манастира се намира сграда, в която е така наречения Вазов кът, а на висока скала е „кацнала“ Рашидовата къща, свързана с легенда за болната дъщеря на богат и влиятелен местен турчин, която била поверена на монасите в продължение на година и след престоя си в манастира оздравяла напълно. Черепишкия манастир е обявен за паметник на културата от национално значение.

Манастирската църква е еднокорабна, силно удължена сграда, с полуцилиндричен свод, притвор и отделна апсидна част. През 1898 г. е изграден купол върху осемстенен барабан и е разрушена стената между първоначалния наос и притвора. През 1939 г. е прибавен втори притвор. Първоначалната сграда е с масивен градеж. Късният притвор е с паянтови стени.

Стенописите в притвора датират от XVII в. и са дело на Св. Пимен Зографски, а в наоса са от XIX в. В храма има дърворезбен иконостас от XIX в., отчасти покрит с позлата.

От Черепишкия манастир произхождат ценни книжовни паметници – Черепишкото евангелие от XVI в., със сребърно-позлатен обков от 1612 г. (дело на прочутите чипровски майстори Никола и Пала), евангелие от 1616 г. от йеромонах Даниил и Панегирик от същия автор от 1622 г., „Апостол“ от книжовникът Яков от 1630 г., „Маргарит“ от поп Тодор Врачански от 1762г.

Черепишкият манастир е обект не само от архитектурно-строителен и художествен вид, той има и историческо значение. През 1797 г. в манастира намира убежище Софроний Врачански. В периода от 1872 до 1876 г. светата обител е посещавана и от членове на Врачанския революционен комитет. Манастирът „Успение Богородично“ е посетен два пъти и от Патриарха на българската литература – Иван Вазов, през 1889 и 1907 г. Алеко Константинов също е намирал подслон зад манастирските порти. През 1897 г., по време на похода му из тези места той е впечатлен от дивната красота в района на Искърското дефиле. Предполага се, че това го е вдъхновило за написването на пътеписа „Българска Швейцария“.

Църквата „Свети Николай“ в с. Царевец е изградена през XIII-XIV век. Тя е една от малкото запазени сгради от този период. Представлява малка еднокорабна, едноапсидна постройка, с двускатен покрив, покрит с каменни плочи. Каменните й зидове са изключително дебели, а прозорчетата са по-скоро тесни бойници, които се разширяват навътре (за по-удобна отбрана с дългоцевно огнестрелно оръжие). Освен религиозен храм, тя е била и укрепена сграда, в която са намирали спасение местните хора по време на набези от турците върху селото.

Забележителна е с единствения все още съхранен в България зидан иконостас, измазан и покрит с живописна украса. Дърворезбените иконостаси, които са характерни за източно-

православната традиция се въвеждат в интериора на храмовете по-късно (след XV в.). Църквата е професионално консервирана и реставрирана и във вътрешността ѝ могат да се разгледат останките от стенописи. Над входа на църквата може да се види „градивния камък“, върху който е изписана годината, в която храмът е бил допълнително укрепван и дострояван – 1747 г.

През 1972 г. църквата е обявена за Паметник на културата с национално значение.

През 1884 г. в близост до църквата „Св. Николай“, за нуждите на разрасналото се село е построен нов, по-голям храм, наречен „Свети Димитър“. Изграден е изцяло от бял врачански варовик, който се добива в кариерите край селото. Сградата демонстрира изключителното майсторство на местните каменоделци, чиито потомци и досега живеят в селото.

Община Роман

Струпешкият манастир „Св. пророк Илия“ се намира на 4,5 км западно от село Струпец и на 21 км от град Мездра. Наричан е още „Тържишки“, защото в миналото в близост е имало тържище, възникнало още по времето на Второто българско царство. По време на падането на България под османско владичество светата обител е опожарена, а най-старата ѝ сграда, съхранена и до днес, е съборната църква. От XVI в. са стенописите „Влизането в Йерусалим“, „Успение Богородично“ и др. Възстановяването на манастира започва през 1824 г., когато богатият врачанин Димитраки хаджи Тошин нает майстори, които работели през нощта, за да направят покрив на църквата.

През 1862 г. до съборната църква е изградена красива каменна чешма с четири чучура, украсена с каменни релефи. През годините манастирът е бил духовно и религиозно средище. Тук подслон са намирали борците за национално освобождение от османска власт Васил Левски и Никола Обретенов. През 80-те години на XX в. започва реставрацията на стенописите на Струпешкия манастир. В началото на 90-те години тук е построен и нов храм. „Св. пророк Илия“ е действащ мъжки манастир и предлага настаняване. Храмовият му празник е на 20 юли.

III.2.4 ЛОВ, ФОТОЛОВ, РИБОЛОВ, НАБЛЮДЕНИЯ НА ПТИЦИ И ЖИВОТНИ

Дирекция Природен Парк „Врачански Балкан“ предоставя възможност за организирано наблюдение на белоглави и черни лешояди, и на други интересни видове птици, обитаващи територията на парка. От всички хищни птици, срещащи се в Европа, черния лешояд е видът с най-голям размах на крилата - до 2, 95 м. Белоглавите лешояди също впечатляват със своите размери - те имат размах на крилете около 2,70 метра. И двата вида лешояди са включени в Червената книга на Република България и Природен парк „Врачанския Балкан“ е едно от малкото места, където те могат да бъдат наблюдавани в нашата страна.

Язовир „Влашки дол“ е в близост до село Бели извор и предоставя условия за платен риболов на шаран, амур, толстолоб, сом, таранка и каракуда. Язовирът е под мотото „Хвани и пусни“, като риби под 1 кг. и над 3 кг. задължително се връщат обратно във водоема. Могат да се закупуват риби в посочения размер между 1 и 3 кг.

Язовир „Дъбника“ се намира в околностите на град Враца. Подходящ е за всякакви видове спортен риболов и дава възможност за ловене на шаран, каракуда, лин, бяла риба, щука, сом, бял амур и костур.

Като обекти, подходящи за осъществяване на фотолов и наблюдения на птици и животни са всички защитените територии, посочени по-горе в анализа, със своите характерни образувания и редки видове от флората и фауната.

III.2.5 СЪБИТИЕН ТУРИЗЪМ: РЕДОВНИ СЪБИТИЯ И ПРАЗНИЦИ

Община Борован

Събитията, организирани на територията на общината са от местен характер и привличат най-вече хора от област Враца и съседните области. Такива са традиционна изложба на творби на децата от ЦПЛР „Маша Белмустакова“, Общински фестивал на детската песен „Боровански врабчета“, общински турнир по футбол за ученици и ветерани, Регионален фолклорен фестивал „Борован свири, пее танцува. На 21.05. се чества традиционния празник на село Борован. Връчва се „Наградата на Борован“ и се провежда тържествен концерт заря. В Къща – музей „Иван Нивянин“ се провежда Поетичен рецитал и връчване на национална награда за патриотична поезия „Иван Нивянин“. На 29.05 всяка година на Централен площад, с. Борован, се провежда Ботева вечер, организирана съвместно с участниците Национален туристически поход „Козлодуй – Околчица“ и среща на ръководството на Община Борован с ръководителите на похода. Празникът на общината е на 25 октомври. На същия ден през 1877 г. селото е освободено от турско владичество. На този ден се връчва приза „Почетен гражданин на община Борован“.

Община Бяла Слатина

Събитията, организирани на територията на общината са от местен характер. Такива са фестивал на старата градска песен „Цепелина“, фестивал на детската народна и забавна песен „Златното петле“, „Ехо от родния край – Георги Горелски“. Фолклорният фестивал „Ехо в родния край – Георги Горелски“ е Национален фолклорен фестивал, организиран от НЧ „Напредък – 1898“ и Кметство село Търнава. Фестивалът носи името на народния певец Георги Горелски, роден и израснал в село Търнава. Целта на събитието е да даде възможност за изява на млади изпълнители и съхраняване, популяризиране на фолклора, танцовото изкуство, българската народна песен и инструментална музика.

Карнавалния фестивал „Фършанги“ и „Балът“ в с. Бърдарски геран привличат международни туристи. Те се организират от местната общност заедно с финансовата подкрепа на община Бяла Слатина и ежегодно събират все повече посетители, впечатлени от своеобразната банатска култура.

Община Враца

- ✓ Ботеви дни
- ✓ Международен фолклорен фестивал „Врачанска пролет“

В края на м. април във Враца се провежда Международният фолклорен фестивал „Врачанска пролет“, който в продължение на три дни събира танцьори от различни държави, които в поредица концерти на открито и в зала представят фолклора на страната си.

- ✓ Фолклорен фестивал „Пръски от извора“
- ✓ Национален фестивал – конкурс за съвременна хореография „Враца танцува“
- ✓ Фестивал „Музика в пещерата“

- ✓ Национален фолклорен фестивал „Леденика“ и северняшка сватба

Националният фолклорен събор „Леденика“ се провежда ежегодно от 2016 г. в последните събота и неделя на м. юни в местността „Леденика“ във Врачанския балкан. Участие в събора вземат фолклорни певчески и танцови групи от цялата страна. Програмата на събора включва още концерти на известни фолклорни изпълнители, кукерски групи, нестинарски игри, народни борби. Кулминацията на събора е провеждането в неделя на автентична Северняшка сватба.

- ✓ Национален фестивал на малките театрални форми;
- ✓ Младежки музикален форум и форум на младия слушател;
- ✓ Международен младежки театрален фестивал „ВРЕМЕ“;
- ✓ Национален конкурс за млади изпълнители „Дико Илиев“;
- ✓ Фестивал на баницата;
- ✓ Международен фестивал за древните култури „Слънцето на Тодорка“;
- ✓ Детски празник „Усмивка“
- ✓ Фестивал на старата градска песен „Мара Врачанка“
- ✓ Рок фестивал „ROCKALUTION“
- ✓ Младежки фестивал „Рок до края на света“
- ✓ Традиционен Врачански есенен панаир

Община Козлодуй

- ✓ През месец май се провежда Фолклорен фестивал „Огоста пее“ в с. Гложене, община Козлодуй. Участват десетки състави и стотици участници, които представят богата културна програма. Традиционно се представят певчески и танцови фолклорни формации от общините Козлодуй, Оряхово, Мизия, Хайредин, Враца, София.
- ✓ През месец юни в гр. Козлодуй се провежда Фестивал на таланта в жанра на популярната песен „Гласът на реката“. Участват деца от цялата страна.
- ✓ През месец юни в с. Бутан се провежда Национален фестивал на любителското творчество „Пей и танцувай за Бутан“.
- ✓ 27 май – Ден, посветен на героичния подвиг на Христо Ботев и неговата чета.
- ✓ 28 май – Начало на Национален туристически поход „По пътя на Ботевата чета. Козлодуй – Околчица“.
- ✓ 30 май – Ден на град Козлодуй.
- ✓ През месец юни в гр. Козлодуй се провежда „Фестивал на рибата“, по повод Международния ден на река Дунав и Световния ден на риболова. Фестивалът включва: състезание по риболов, шеф-готвач с демонстрация по приготвяне на традиционна рибена чорба и кулинарен конкурс, който включва приготвянето на ястия от дунавска риба.
- ✓ През месец август в с. Хърлец се провежда среща на калушарските дружини от Северозапада. Пресъздава се обичая „Калуш – танц за здраве, предаван от поколение на поколение“.
- ✓ През месец септември в рамките на три поредни дни се провежда Фестивал на занаятите и изкуствата в местността „Ботев парк“, гр. Козлодуй. Участват занаятчии от цялата страна, фолклорни групи и състави, артисти от региона, страната и чужбина.

Община Мездра

- ✓ Международен фолклорен фестивал „Фолклорната магия на Мездра, проведен за първи път през юли 2021 г., но е с тенденция да стане редовен и традиционен.
- ✓ Национален фолклорен фестивал „Змей Горянин“, с. Зверино – месец юни;
- ✓ Национален фолклорен събор „Де е българското“;
- ✓ Национален фолклорен фестивал „Пей, танцувай и в Моравица лудувай“, месец юли;
- ✓ Национален фолклорен фестивал „Белокаменица“, с. Царевец – месец август;т
- ✓ Национален фолклорен фестивал „Типченица пее“, месец септември;
- ✓ Национален литературен конкурс „Дядо Йоцо гледа“ – ТК „Дядо Йоцо гледа“ – с. Очин дол - месец юни;
- ✓ Дионисиеви празници; в АК „Калето“, гр. Мездра, месец февруари;
- ✓ Републикански шосеен пробег „3-ти март“;
- ✓ Ежегодни празници на културата „Мездра – Май“, гр. Мездра, месец май
- ✓ Фестивал на средновековните традиции, бит и култура, АК „Калето“, гр. Мездра, месец май;
- ✓ Дни на планинарското и приключенско кино;
- ✓ Възстановка на последния бой на Ботевите четници в с. Лютиброд; Местност „Рашов дол“ – село Люти брод – месец юни
- ✓ Ботеви честванията в с. Зверино – месец юни;
- ✓ Рожден ден на Археологически комплекс „Калето“ – АК „Калето“, гр. Мездра, месец юли;
- ✓ Фестивал на клубове и школи за необработен фолклор „Хорцето на Дефилето“;
- ✓ През 2021 г. Община Мездра спечели включване в Националната представителна листа на нематериалното културно наследство на НС „Живи човешки съкровища“ с **традиционната дейност „варене на домашен сапун“, осъществявана в с. Царевец**. Намерението на кметството и читалището в селото е да се направи **ежегоден Фестивал на сапуна**, на който да се демонстрира това старо женско умение, да се продават изделия (билкови сапуни, ароматизирани сапуни), да се демонстрира скулптиране на сапун и др. атрактивни дейности.
- ✓ Симпозиум по скулптура в гр. Мездра (веднъж на 2 години) – месец юни;

Община Оряхово

От голямо значение са ежегодно провежданите в град Оряхово Празници на духовите оркестри „Дико Илиев“, през месец август, по време на традиционните панаирни дни. В тези празнични дни Оряхово се изпълва с прекрасната музика на най-добрите български духови оркестри и с багрите от платната на художници от различни краища на света. Гражданите и гостите на общината могат да се насладят на богата културна програма.

На територията на общината се организират няколко фестивала. На 14 октомври или в почивните дни петък и събота до тази дата, Петковден, **в село Селановци се провежда Международен фолклорен фестивал „Кукурузени усмивки“** с участието на професионални и самодейни творчески колективи. Привличат вниманието спортни състезания, изложби на местни и гостуващи художници, кулинарни изложби и такива на произведения от царевица. Село Остров привлича много гости през месец юли, когато Атанасовден е повод за **парад на народните носии**, а **„Фестивалът на рибата“** обединява любителите кулинари. Село Лесковец с юнския фестивал **„Сребро в косите, песен в душите“** става столица на шлагерната песен. Атрактивен е празникът

Илинден в село Горни Вадин, когато се прави курбан и се посещава Оброчен камък. В село Долни Вадин е отворена за посещение етнографска сбирка в къщата на Ботевия четник Младен Павлов.

III.2.6 СКИ ТУРИЗЪМ

Ски писта Пършевица се намира на около 1300 м. височина на вр. Кръстанова могила. В близост до най-високия връх на ПП „Врачански Балкан“ – вр. Бегличка могила – 1481м. Трасето на пистата е около 1000 м. Има изграден ски влек с капацитет да извозва по 300 човека на час.

Като затруднение при използването може да бъде посочено неефективната транспортна инфраструктура и затрудненото придвижване на туристите с обществен транспорт, липсата на места за паркиране и затруднен достъп за хора с увреждания.

Разгледаните в анализа природни, археологически, архитектурни и културни обекти и забележителности на територията на област Враца допринасят за разпознаването на областта и превръщането и в уникална и желана туристическа дестинация за любителите на планината, алпинизма, пара и делта-планеризма, спелеологията, приключенията, на културно – историческия, религиозния, селския и еко туризъм. На разположение на туристите са ски пистите около хижа Пършевица, многобройните екопътеки и пешеходни маршрути.

Общата картина в развитието на туризма в област Враца може да се определи като „наличие на много добри природни, исторически и културни ресурси и значителен потенциал за превръщането на туризма във фактор за устойчив растеж и не много висока ефективност на използване на тези ресурси“.

В ПИРО 2021-2027 г. на общините са предвидени мерки и дейности за подобряване на туристическата инфраструктура и нейното развитие, модернизиране и стимулиране на туризма на местно ниво, изграждане на велоалеи и екопътеки и обособяването на информационни точки за популяризирането на туристическите и културно-историческите забележителности.

IV. SWOT АНАЛИЗ

Силни страни	Слаби страни
• Благоприятно географско положение, преминаващи пътни, железопътни и водни транспортни коридори с национално и международно значение – Път Е-79, част от Транс европейския коридор № 4, северна граница р. Дунав, част от Транс европейски транспортен коридор № 7; • Наличие на транспортно-комуникационна инфраструктура (Фериботен комплекс „Оряхово“) осигуряваща условия за трансгранични връзки; • Съхранена природна среда и чиста околна среда, предлагащи възможности за развитие и на алтернативен туризъм (еко, селски, ловен, приключенски);	• Ниска изграденост на пътищата с национално значение – транспортното обслужване преобладаващо се базира на второкласни и третокласни пътища с недобро експлоатационно състояние; • Силно проблемно транспортно направление Видин – Монтана – Враца – п.в. Ботевград, провеждащо трафика през Дунав мост 2; • Ниско ниво на използване на ресурсите за алтернативните видове туризъм; • Ниско ниво на достъпност до туристическите атракции за хора с увреждания;

• Мек и сравнително топъл климат; • Богато културно-историческо наследство; • Териториална близост между културно-историческите и природните обекти с възможност за разнообразни комбинации на предлаганите крайни туристически продукти; • Сплотени местни общности, които могат да бъдат двигател на различни събития; • Развита образователна мрежа от професионални училища; • Изградена мрежа от социални, здравни и културни институции; • Наличие на съвременна хотелска база; • Добра комуникационна и Интернет обезпеченост.	• Незадоволително използване на възможностите за публично-частните партньорства; • Липса на задълбочени маркетингови проучвания, както и на актуална информация за характеристиките на туристите, посещаващи областта; • Недостатъчна реклама на местна кухня и традиционна храна; • Задълбочаващ се дисбаланс в териториалното разпределение на населението и сериозни териториални диспропорции. • Фирмите са предимно от малкия бизнес, което ограничава възможностите за наемане на повече квалифициран работен персонал.
Възможности	**Заплахи**
• Развитие на маршрут „Ботев път“, чрез интегриран проект, на територията на Област Враца като целогодишна туристическа дестинация с трасиран Вело-коридор, част от Европейския Евро Вело 5; • Развитие на професионално образование в посока потребностите на местния бизнес; • Сътрудничество със съседни области от България, Румъния и Сърбия за създаване на интегриран туристически продукт и предлагане на съвместни туристически продукти; • Река Дунав и запазената природа по крайбрежието й определят благоприятни възможности както за по-краткотрайни алтернативни почивки, така и за по-дълготрайни обиколни пътувания на туристи; • Нарастваща популярност на специализираните видове туризъм в съчетание с реални възможности за развитие на алтернативни форми на туризъм (винен, велосипеден, скално катерене, приключенски и др.); • Промотиране на местната традиционна кухня, винарски изби, както и естествено, културно и архитектурно наследство; • Нарастващо влияние на технологиите в управлението на туристическия бизнес и в потреблението на туристическия продукт;	• Свиване на туристическите потоци в глобален аспект поради неблагоприятната пандемична обстановка, свързана с разпространението на COVID 19 и други международни събития и процеси (тероризъм, миграция, войни); • Влошена демографска характеристика, продължаващ процес на застаряване на населението и обезлюдяване на селата; • Продължаващо негативно развитие на демографските процеси и намаляването на трудоспособното население; • Продължаващ процес на „изтичане“ на квалифицирана работна ръка от областта; • Неефективно използване на възможностите за трансгранично и териториално сътрудничество за развитието на туризма; • Неблагоприятни климатични промени и екологични замърсявания; • Недостатъчен инвеститорски интерес в сферата на туризма; • Нарастване на очакванията и изискванията както на българските, така и на чуждите туристи; • Липса на стимулираща политика на държавно ниво по отношение на туризма в слабо развити райони, какъвто е Северозападния регион за планиране.

• Реклама на туристическите продукти на областта, включително участие на туристически борси и изложения; • Използване потенциала на „Вратцата“ и изграждане на център с международно значение, свързан с алпинизма; • Наличие на възможности за усвояване на средства от европейски фондове в посока развитие на туризма.	

V. МАТРИЦА НА СТРАТЕГИЧЕСКАТА ЧАСТ

ВИЗИЯ

ПРЕВРЪЩАНЕТО НА ОБЛАСТ ВРАЦА В ПОПУЛЯРНА И ПРЕДПОЧИТАНА ДЕСТИНАЦИЯ ЗА ТУРИЗЪМ

МИСИЯ

Интегрираният и устойчив туризъм – неразделна част от стратегическото развитие на област Враца чрез инструменти за интегрирано териториално развитие, включително интегрирани териториални инвестиции (ИТИ). Създаване на условия за развитие на туристическия потенциал, стимулиране различни форми на туризъм, повишаване конкурентоспособността на туристическия сектор и качеството на туристическия продукт.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1: СЪЗДАВАНЕ НА УСЛОВИЯ ЗА ПОДДЪРЖАНЕ НА БЛАГОПРИЯТНА ОКОЛНА И БИЗНЕС СРЕДА ЗА РАЗВИТИЕ НА УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ

ПРИОРИТЕТ 1.1. ПРОВЕЖДАНЕ НА ПОЛИТИКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ОКОЛНАТА И БИЗНЕС СРЕДАТА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР

Мярка 1.1.1. Адекватно прилагане на нормативната уредба и политиките в областта на туризма, отчитайки промените и новите тенденции, наложени в следствие на разпространението на COVID 19.

Дейност 1.1.1.1 Своевременно информиране за промените в нормативната уредба и политиките в областта на туризма, и адаптиране на общинските програми и дейности към тях.

Мярка 1.1.2. Развитие на институционалния капацитет чрез участие в специализирани обучения и различни форуми (изложения, борси, семинари) по въпросите в сферата на туризма.

Дейност 1.1.2.1 Участие на общински служители и кадри, заети в областта на туризма в специализирани обучения и туристически форуми с рекламна цел и за обмяна на опит и добри практики.

Дейност 1.1.2.2 Включване и активно участие в провежданите форуми на учениците от област Враца, обучаващи се в професионални направления „Хотелиерство, ресторантьорство и кетъринг“ и „Пътувания, туризъм и свободно време“ по въпросите в сферата на туризма.

Дейност 1.1.2.3 Активно участие/включване на Търговско-промишлена палата Враца чрез своята база данни от фирми/мрежи, както и чрез Центъра за професионално обучение в системата на търговско-промишлените палати, в организиране на обучения, форуми, изложения и панаири в сферата на туризма.

Мярка 1.1.3. Подобряване на качеството на туристическия продукт.

Дейност 1.1.3.1 Разработване на интегрирани туристически продукти с лого и мото на дестинацията.

Дейност 1.1.3.2 Предлагане на съхранени традиционни дейности като туристически атракции, например добиване на мед, варене на ракия и др. Провеждане на ежегоден Фестивал на сапуна в с. Царевец, общ. Мездра, на който да се демонстрира това старо женско умение, да се продават изделия (билкови сапуни, ароматизирани сапуни) и др. атрактивни дейности, като част от нематериалното културно наследство на НС „Живи човешки съкровища“.

Дейност 1.1.3.3 Продължаване и разширяване на традиционните културни събития, мероприятия и фестивали с туристическо значение, провеждани на територията на областта.

Дейност 1.1.3.4 Разширяване на помощта за читалищната дейност в населените места в общините.

Дейност 1.1.3.5 Промотиране на местни вина и продукти ***/за община Мездра – дегустация на продукти на Дестилерия „КЛЕМАНС 09“ ООД , в семейния бутиков хотел „Къщата ИВ“, с. Горна Бешовица в съчетание с традиционна и модерна кухня и домашно приготвени десерти./***

Дейност 1.1.3.6 Реконструкции и ремонти на туристически обекти, поддръжка и диверсификация на туристическите ресурси и атракции в областта.

Дейност 1.1.3.7 Реконструкции и ремонти на туристически обекти в община Мездра: Доизграждане на АК „Калето“ (II етап); Изграждане на Туристически информационен център „Български Северозапад; Проучване на античен и средновековен град „Коритен град“ и крепост „Ритлите“; Развитие на Гео парк „Искърски каньон“.

Дейност 1.1.3.8 Реконструкция, ремонт и популяризиране на туристически обекти на територията на Област Враца, в частност маршрут „Ботев път“.

Мярка 1.1.4. Насърчаване на иновациите в туризма.

Дейност 1.1.4.1 Провеждане на регионални, национални и международни конференции за иновации в туризма.

Дейност 1.1.4.2 Активно включване на Търговско-промишлена палата Враца, чрез своя опит и партньорства в съвместни проекти, с основна задача „иновации в туризма“.

Мярка 1.1.5. Насърчаване на развитието на републиканската и общинска инфраструктура и подобряване на достъпността на дестинацията.

Дейност 1.1.5.1 Подобряване достъпността на туристическите дестинации, чрез ремонт на съществуващата и изграждане на нова инфраструктура, както и облагородяване на прилежащи площи и тяхната социализация.

Дейност 1.1.5.2 Насърчаване на публично-частното партньорство чрез участия в съвместни проектни инициативи, както и разработване на нови проектни идеи за подобряване на достъпността.

Мярка 1.1.6. Доразвиване на съществуващата и изграждане на нова, прилежаща инфраструктура за подобряване достъпността, безопасността и привлекателността на туристическите обекти.

Дейност 1.1.6.1 Паркоустройство, облагородяване, адаптиране на парково пространство, маркировка, обозначителни табели, парапети, обособяване на обществени тоалетни, обществен паркинг и др. Подобряване достъпността, за хора с увреждания, до сгради с културна и туристическа насоченост чрез изграждане на специализирана инфраструктура.

Дейност 1.1.6.2 Доразвиване на АК „Калето“, гр. Мездра, подобряване състоянието на туристическите обекти в община Мездра и развитие на нови природни, културни и исторически атракции, проучване и по-нататъшна социализация на археологически обекти с национално значение, подобряване състоянието на съществуващите екопътеки в общината и създаването на нови.

Дейност 1.1.6.3 Доразвиване на Маршрут „Ботев път“, включен като интегриран проект на територията на Област Враца, част от ИТСР (Интегрирани териториални стратегии за развитие) на районите от ниво 2 за периода 2021-2027 г.

Мярка 1.1.7. Подобряване на условията за сигурност и безопасност на туристите и на местните общности в местата за посещения.

Дейност 1.1.7.1 Наблюдение на туристическата инфраструктура чрез изградени средства за видеонаблюдение, превенция и контрол.

Дейност 1.1.7.2 Разширяване на системите за видеонаблюдение в община Мездра. Изграждане на системи за видеонаблюдение и контрол на посетителите на туристически обекти, с цел опазване на обектите и повишаване сигурността на туристите.

Мярка 1.1.8. Развитие на човешките ресурси в туристическия сектор.

Дейност 1.1.8.1 Обучение на експертите туризъм от общинските администрации и на служителите в туристическите информационни центрове, за работа с необходимите дигитални платформи.

Дейност 1.1.8.2 Предлагане за Държавен план-прием на професии и специалности свързани с туристическия сектор в общини, където има подходящи условия.

Дейност 1.1.8.3 Активно сътрудничество и включване на обучителни организации чрез лицензираните Центрове за професионално обучение в област Враца, в обучения на безработни лица, както и за преквалифициране на лица в сферата на туризма.

Мярка 1.1.9. Подобряване на информационното осигуряване на дестинацията.

Дейност 1.1.9.1 Изработване на виртуални обиколки с аудиогид за туристическите обекти, намиращи се на територията на областта и подходящи за масов туризъм.

Дейност 1.1.9.2 Публикуване на актуална информация за работно време на туристическите обекти в общините, за предстоящи културни събития и др. в местния и регионалния печат, на сайтовете на общините, на сайтовете на обектите и на техните фейсбук страници.

Дейност 1.1.9.3 Използване ресурсите на разработените информационни продукти и аудиогид от Търговско-промишлена палата Враца, както и от други подобни, свързани с дейности по дигитализиране на туристически обекти и тяхното популяризиране.

ПРИОРИТЕТ 1.2. ПОДОБРЯВАНЕ НА ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО МЕЖДУ ИНСТИТУЦИИТЕ И ОРГАНИЗАЦИИТЕ НА ОБЛАСТНО И ОБЩИНСКО НИВО (ДЪРЖАВЕН И ЧАСТЕН СЕКТОР), ОТГОВОРНИ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА

Мярка 1.2.1. Насърчаване на междуобщинското сътрудничество.

Дейност 1.2.1.1 Създаване на общи продукти и партньорства по съвместни проекти.

Мярка 1.2.2. Създаване на добри практики на сътрудничество и координация между заинтересованите страни /администрация, туристически агенции и оператори на територията на област Враца/.

Дейност 1.2.2.1 Подобряване на сътрудничеството между публичния сектор и туристическия бранш чрез различни инициативи.

Дейност 1.2.2.2 Изработване на обща туристическа платформа на областно ниво, съдържаща определена база данни, достъпна за всички заинтересовани страни.

Дейност 1.2.2.3 Работа за укрепване и популяризиране на вече създадените добри практики на сътрудничество и координация между частният бизнес в туристическия бранш (хотелиери, ресторантьори) и община Мездра, които успешно си сътрудничат при провеждане на големи фестивали на територията на общината и по време на културните празници „Мездра-май“ в общинския център.

Дейност 1.2.2.4 Подобряване дейността и укрепване на капацитета на Съвета по туризъм към Областния управител.

ПРИОРИТЕТ 1.3. РАЗВИТИЕ НА ТРАНСГРАНИЧНИТЕ И ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНО НИВО

Мярка 1.3.1. Развитие на партньорства с международни организации /дейности свързани с реализиране на съвместни международни проекти, вкл. по програмите за сътрудничество Интеррег VI-A Румъния-България 2021-2027, Интеррег-ИПП за трансгранично сътрудничество между Република България и Република Сърбия 2021-2027, Интеррег Европа 2021-2027, Дунавска транснационална програма 2021-2027./

Дейност 1.3.1.1 Активно използване, от страна на общините, на възможностите за съфинансиране на общински проекти от европейски и национални фондове, включително трансгранични такива.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2: РАЗВИТИЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБЕН ТУРИСТИЧЕСКИ СЕКТОР

ПРИОРИТЕТ 2.1. ПОДКРЕПА ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ФИРМЕНИТЕ РЕСУРСИ (ЧОВЕШКИ, ФИНАНСОВИ, ИНФОРМАЦИОННИ И МАТЕРИАЛНИ) ЗА РАЗВИТИЕТО НА ИНТЕГРИРАН И УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В ОБЛАСТ ВРАЦА

Мярка 2.1.1. Мотивиране, стимулиране и методическа подкрепа за усъвършенстване на професионални и предприемачески умения на кадрите в туризма, в т. ч. и мерки за задържане на млади специалисти.

Дейност 2.1.1.1 Предоставяне на стипендии на ученици и сключване на договори, с цел привличане и задържане на млади специалисти, обучаващи се по професии и специалности, необходими на фирми в туристическия бизнес.

Дейност 2.1.1.2 Осигуряване от страна на Община Мездра на обучения и участие в национални семинари и срещи на работещите в браншa за обмяна на опит и добри практики.

Дейност 2.1.1.3 Активно сътрудничество с Търговско-промишлена палата Враца, като работодателска организация, както и чрез своите мрежи, богата база данни от обучителни материали, инструменти за повишаване предприемаческия капацитет, с цел участие в подпомагане на процеса в обучения и развиване на предприемачеството.

Мярка 2.1.2. Предоставяне на подкрепа за участие в местни, областни и международни събития и изложения.

Дейност 2.1.2.1 Предоставяне на финансова подкрепа от Община Мездра за участие на работещите в сферата на туризма в общината в туристически изложения и други събития и инициативи.

Мярка 2.1.3. Предоставяне на информация за достъп до финансиране на предприятията в туристическия сектор.

Дейност 2.1.3.1 Организационно обезпечаване от Община Мездра на информационни срещи за представяне на актуални възможности за финансиране на проектни предложения и инициативи, посредством разработване на проекти с европейски средства в областта на туризма.

Дейност 2.1.3.2 Включване на Търговско-промишлена палата Враца, като организация със широкообхватна дейност, участие в различни национални, международни и европейски комитети, групи, мрежи за предоставяне на актуална информация относно достъп до финансиране на предприятия в туристическия сектор от национални и Европейски фондове и програми.

Мярка 2.1.4. Идентифициране на потребностите и използване на административния капацитет за участие в международни, национални и регионални проекти и съфинансиращи програми, обезпечаващи подобряване на туристическата инфраструктура.

ПРИОРИТЕТ 2.2. ПОДОБРЯВАНЕ НА СЪТРУДНИЧЕСТВОТО МЕЖДУ ФИРМИТЕ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР, КАКТО И С ОБРАЗОВАТЕЛНИТЕ ИНСТИТУЦИИ В ОБЛАСТТА

Мярка 2.2.1. Подкрепа на взаимодействието на образователните институции с всички заинтересовани страни за кариерна ориентация в туризма (широка обхватност на дисциплините в професионалното образование и практическа насоченост).

Дейност 2.2.1.1 Активно участие на училищата в спортни, културни и младежки събития и мероприятия.

Дейност 2.2.1.2 Изнасяне на беседи в училищата, където се изучават модули и специалности, свързани с туризма, от хотелиери, ресторантьори, туроператори, представители на туристически агенции, с цел споделяне на опит и мотивиране на учениците за професионално развитие в туристическия бранш.

Дейност 2.2.1.3 Сключване на договори за провеждане на учебна и производствена практика на ученици, обучаващи се по професии и специалности, със съответните туроператорски фирми, заведения за обществено хранене, хотели, Регионален исторически музей и други институции, свързани с туристическия бизнес.

Мярка 2.2.2. Синхронизиране на комуникационните и рекламните дейности на заинтересованите страни за подобряване на представянето на дестинацията пред външни публики.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3: ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ОБЛАСТ ВРАЦА КАТО ТЪРСЕНА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ

ПРИОРИТЕТ 3.1. ПОГЛЕД КЪМ НАЛИЧНИТЕ РЕСУРСИ И РАЗВИТИЕТО ИМ В ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ И УСЛУГИ ЗА СПЕЦИАЛИЗИРАН И КОМПЛЕКСЕН ТУРИЗЪМ, И ЧРЕЗ ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ИНТЕГРИРАНИТЕ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ (ИТИ)

Мярка 3.1.1. Подкрепа за развитие на туристическия потенциал чрез създаване и популяризиране на интегрирани туристически продукти и маршрути.

Дейност 3.1.1.1 Изграждане на екстремни вело и пешеходни маршрути, модернизация на ски зона Паршевица, консервация и реставрация на недвижимо културно-историческо наследство, зони за отдих, изграждане на атракциони и др.

Дейност 3.1.1.2 Популяризиране на състезанията по планинско бягане – „Крета рън“ и „Очин дол рън“ за превръщането им в традиционни.

Мярка 3.1.2. Развитие на туристически обекти чрез интегриран проект за изграждане на постоянен туристически маршрут „По пътя на Ботевата чета“, попадащ в обхвата на пет общини на територията на Област Враца – Мизия, Козлодуй, Бяла Слатина, Борован и Враца, както и зони от ДПП „Врачански Балкан“. Осъществяване на пряка инфраструктурна връзка с международен вело коридор „Евро вело 6“.

Мярка 3.1.3. Осигуряване и подобряване достъпа до защитените територии и изграждане на подходяща инфраструктура.

Мярка 3.1.4. Повишаване обществената информираност по отношение природозащитния статус на популярните туристически обекти, представляващи защитени територии, както и въведените режими и забрани, действащи на територията им.

ПРИОРИТЕТ 3.2. ОПОЛЗОТВОРЯВАНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА РАЗНООБРАЗНИ ФОРМИ НА ТУРИЗЪМ

Мярка 3.2.1. Създаване и предоставяне на интегрирани продукти за специализирани форми на туризъм (културен, събитиен, екологичен, велосипеден, планински; здравен, винен, селски, аграрен, ловен и риболовен, спортен, приключенски и др.)

Дейност 3.2.1.1 Опазването на обектите от архитектурното наследство в общините и поддържането им в добро състояние.

Дейност 3.2.1.2 Популяризиране на запазената традиция да се правят курбани и тържества в оброчните местности в областта.

Дейност 3.2.1.3 Подкрепа за развитие на спортен туризъм в трансграничния регион чрез използване възможностите на мрежата за електрически велосипеди обхващаща българските градове Добрич, Русе, Велико Търново, Плевен, Враца, Г. Оряховица, Свищов, Мездра, Балчик, Лом, Монтана, Червен Бряг, Дулово, Оряхово и Силистра, Видин и румънските градове Гюргево, Д.Т. Северин, Калараш, Констанца и Крайова, Александрия, Меджидия, Мангалия, Каракал, Рошиори, Т. Магуреле, Черна вода, Нъводари, Слатина и Олтеница, Калафат.

Дейност 3.2.1.4 Популяризиране и надграждане на традициите, свързани с организиране на международни състезания по алпинизъм в района на местността „Вратцата“, както и разработване на туристически пакети за алпинисти – любители и професионалисти.

Мярка 3.2.2. Насърчаване създаването на био райони, развитие на биологичното земеделие и производство на биопродукти на местно ниво.

Дейност 3.2.2.1 Развитие на кулинарния туризъм чрез провеждане на различни събития и мероприятия, включващи промотирането и популяризирането на биопродукти от местни ферми.

Мярка 3.2.3. Използване потенциала на река Дунав.

Мярка 3.2.4. Повишаване обществената информираност относно биоразнообразието в областта.

Дейност 3.2.4.1 Инициране и организиране на мероприятия от страна на РИОСВ – Враца, свързани с информираност по отношение на природозащитния статус на редки, защитени растителни и животински видове, необходимостта от тяхното опазване, както и за забраните за улов на защитени видове риби.

Дейност 3.2.4.2 Повишаване на информираността на населението и гостите на общините по отношение на природозащитния статус на редки, защитени растителни и животински видове, необходимостта от тяхното опазване, както и за забраните за улов на защитени видове риби.

ПРИОРИТЕТ 3.3. ПОДОБРЯВАНЕ НА ПРОМОТИРАНЕТО НА ДЕСТИНАЦИЯТА

Мярка 3.3.1. Дигитално представяне на туристическите маршрути и продукти чрез промоционални канали.

Дейност 3.3.1.1 Достъпно представяне в електронна среда на туристическите, културни, развлекателни обекти.

Дейност 3.3.1.2 Дигитализиране на част от защитените територии и обекти на природното и културното наследство в община Мездра. Участие в туристически борси /чрез изпълнение на Проект DiGiPARKS „Създаване на иновативен интегриран туристически продукт между природните паркове „Врачански Балкан“ и „Железни врата“, ИНТЕРРЕГ V-A „Румъния – България“/.

Мярка 3.3.2. Представяне на туристически обекти и забележителности в област Враца чрез специализирано приложение за туристи и пътуващи хора, което да предложи нов тип изживяване.

Реализиране на посочените по-долу дейности чрез изпълнение на Проект DiGiPARKS „Създаване на иновативен интегриран туристически продукт между природните паркове „Врачански Балкан“ и „Железни врата“, ИНТЕРРЕГ V-A „Румъния – България“ с партньори природните паркове „Врачански Балкан“ и „Железни врата“ и община Мездра:

Дейност 3.3.2.1 Създаване на иновативен дигитален уеб-портал с виртуална видео разходка из природни и културни обекти в ПП „Врачански Балкан“, виртуална изложба на музеите от областта, представяне на традициите и обичаите на хората от трансграничния регион.

Дейност 3.3.2.2 Предоставяне на възможности за сваляне на приложение за 3Д заснемане за мобилни устройства и възможности за качване на цифровизирани 3Д изображения.

Дейност 3.3.2.3 Дигитализиране на идентифицирани пилотни обекти на природното и културно наследство и туристически маршрути на територията на ДПП „Врачански Балкан“ и околопарковата територия (част от които са Врачанската еко пътека, Горската пътека на приказките, пещера Леденика, Ритлите, Черепишкия манастир, църквата „Св. Николай“ с. Царевец, Куртпашовата кула, Кулата на Мешчиите, комплекс дядо Йоцо гледа. с. Очин дол и др.). Създаване на дигитализационни центрове и зали в ДПП „Врачански Балкан“.

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 4: УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ РАЙОНИ, В КОИТО ПОПАДА ОБЛАСТ ВРАЦА, КАТО РАЗПОЗНАВАЕМА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ

ПРИОРИТЕТ 4.1. ПОДОБРЯВАНЕ НА УСЛОВИЯТА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ДУНАВСКИ ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН И РАЙОН СТАРА ПЛАНИНА

Мярка 4.1.1. Популяризиране на Организацията за управление на дунавски туристически район /ОУДТР/ и Организацията за управление на Район Стара планина /ОУРСП/ сред потенциални нови членове и обществеността в Област Враца.

Мярка 4.1.2. Организиране на информационни събития за популяризиране на туристическото райониране и ползите от членство в Организациите за управление на туристическите райони (ОУТР).

Мярка 4.1.3. Оказване на институционална и информационна подкрепа за осъществяване дейността на ОУДТР и ОУРСП.

Мярка 4.1.4. ОУТР като инструмент, допринасящ за развитието на туризма на съответните територии, с активното участие на общините през техните концепции за интегрирани териториални инвестиции /ИТИ/. Реализиране на дейности, заложени в Програмите за развитие на туризма и Плановете за интегрирано развитие на общините 2021-2027 г. за подпомагане развитието на туризма.

VI. КООРДИНАЦИЯ, МОНИТОРИНГ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯТА

В изпълнение на чл. 10, ал. 1 от Закона за туризма кметовете на всяка от 10-те общини в област Враца разработват програма за развитие на туризма на територията на общината и подготвят отчет за нейното изпълнение. Въз основа на чл. 11, ал. 1 от Закона за туризма общинският съвет приема програма за развитие на туризма на територията на всяка община в съответствие с приоритетите за развитие и съобразно местните туристически ресурси и потребности.

Стратегическите цели, приоритетите и мерките в Областна стратегия за развитие на туризма в област Враца за периода 2021-2027 г. (ОСРТ) се изпълняват чрез общинските програми за развитие на туризма.

За изпълнение на общинската програма кметът на общината изготвя план за изпълнение на дейностите, свързани с управлението и развитието на туризма на местно ниво.

Съгласуваните и приети общински програми се изпращат на областния управител, както и отчетите за изпълнение на дейностите по програмата за развитие на туризма на територията на всяка от 10-те общини в област Враца.

Въз основа на общинските планирани и реализирани дейности за развитието на туризма се осъществяват ежегодното проследяване и отчитане на изпълнението (чрез обобщен доклад на областно ниво) и постигнатите резултати през целия период на действие на областната стратегия. В края на периода се изготвя анализ на напредъка и развитието в постигането на целите и конкретните резултати от изпълнението на Областна стратегия за развитие на туризма в област Враца 2021-2027 г.

VII. ПРИЛОЖЕНИЕ

Неразделна част от настоящия стратегически документ е Приложение 1: Анализ на състоянието за развитие на туризма по общини, както и описание на природните ресурси на територията на общините в област Враца, като информацията е подготвена от експерти от съответните общини.